

FUNDACJA IM.
JANUSZA KURTYKI

STRATEGIA DYPLOMACJI PUBLICZNEJ
DLA RELACJI POLSKO-UKRAIŃSKICH
W OBSZARZE POLITYKI PAMIĘCI, KOMUNIKACJI
ORAZ ISTOTNYCH CZYNNIKÓW NA NIĄ WPŁYWAJĄCYCH

Sfinansowano ze środków Narodowego Instytutu Wolności –
Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego
w ramach Rządowego Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich
NOWEFIO na lata 2021-2030

Warszawa 2024

Spis treści

EXECUTIVE SUMMARY	2
CZĘŚĆ I. STAN OBECNY I GŁÓWNE UWARUNKOWANIA WPŁYWAJĄCE NA RELACJE POLSKI I UKRAINY (AS IS)	5
Analiza PEST	5
Analiza SWOT	11
HISTORIA, NAUKA I KULTURA	18
POLITYKA	19
Instytucje i organizacje	21
Społeczeństwo	24
JĘZYK, KOMUNIKACJA I EDUKACJA	27
Polityka	28
Instytucje i organizacje	29
Społeczeństwo	29
GOSPODARKA I BEZPIECZEŃSTWO	31
Polityka	33
Instytucje i organizacje	35
Społeczeństwo	36
CZĘŚĆ II STAN DOCELOWY: WIZJA, CELE STRATEGICZNE, INICJATYWY (TO BE)	38
HISTORIA, NAUKA I KULTURA	40
Cele strategiczne	40
Wizja rozwoju współpracy w obszarze politycznym, instytucjonalnym i społecznym	40
Inicjatywy strategiczne	43
JĘZYK, KOMUNIKACJA I EDUKACJA	47
Wizja rozwoju współpracy w obszarze politycznym, instytucjonalnym i społecznym	47
Cele strategiczne	47
Inicjatywy strategiczne	48
GOSPODARKA I BEZPIECZEŃSTWO	50
CELE STRATEGICZNE.....	50
Wizja rozwoju współpracy w obszarze politycznym, instytucjonalnym i społecznym	51
INICJATYWY STRATEGICZNE	53
PODSUMOWANIE	58
AUTORZY	62
KONSULTANT: DR OLEKSII LIONCHUK	64
SZKOŁA PAST AND FUTURE – „KIERUNEK: UKRAINA!”	65

EXECUTIVE SUMMARY

Dyplomacja publiczna obejmuje działania o charakterze strategicznym, koordynacyjnym i wykonawczym, które poprzez kształtowanie postaw społecznych i opinii publicznej za granicą mają na celu uzyskanie zrozumienia i poparcia dla polskiej racji stanu i polityki zagranicznej Rzeczypospolitej Polskiej.

Wykorzystanie mechanizmów *soft power* w dyplomacji publicznej, takich jak promocja polskiej kultury, historii, nauki i innowacji, języka polskiego, edukacji, sportu, turystyki oraz gospodarki, pozwala budować pozytywny wizerunek Polski za granicą i dobre stosunki międzynarodowe. Dyplomacja publiczna odgrywa bardzo ważną rolę, obok tradycyjnej dyplomacji, a jej działalność skierowana jest do zagranicznych instytucji, organizacji i społeczeństw¹.

Z kolei termin „polityka pamięci” opisuje stosunek społeczeństw i narodów do własnej historii. Jest to zagadnienie istotne dla bytu państwa, ponieważ „częścią procesu budowania narodu jest wydobywanie wartości z tych elementów przeszłości, które są dziś uważane za istotne, ponieważ narody budują swój obraz przeszłości, aby kształtować swoją teraźniejszość i przyszłość”². Pojęcie „polityki pamięci” powstało na przełomie lat 70. i 80. XX wieku i dotyczyło łączenia koncepcji politycznych i strategii zastosowania historii w sferze publicznej. Jest to „organizacja pamięci zbiorowej”. Ma ona służyć wzmacnianiu tożsamości społeczeństwa i budowaniu jego zewnętrznego wizerunku. Jak ważny jest ten obszar świadczy „boom pamięci” i działania podejmowane przez Niemcy i inne kraje w kontekście m.in. narracji dotyczących historii II wojny światowej.

Do realizacji polityki pamięci wykorzystuje się cztery grupy narzędzi: 1. zarządzanie przestrzenią publiczną (pomniki, święta, obchody); 2. działalność instytucji pamięci (archiwa, biblioteki, muzea); 3. oświata, wychowanie i nauka (standardy edukacyjne); 4. sprawiedliwość (rozliczenie przeszłości, wskazanie odpowiedzialnych za zbrodnie). Wszystkie one powinny być wykorzystywane³.

Jednocześnie ważna jest świadomość, że nie działamy w próżni, a inne kraje, w tym zarówno te, z którymi mamy dobre relacje, jak i te, z którymi relacje są złe, starają się oddziaływać na nasz obraz w świecie. Naszej dyplomacji publicznej przeciwstawiają swoją, co w dobie powszechnego oraz łatwego dostępu do dystrybuowania informacji i

¹ Dyplomacja publiczna, <https://www.gov.pl/web/dyplomacja/dyplomacja-publiczna> (dostęp: 08.12.2024).

² P. Łukasik, „Politics of Memory” in Poland in the First half of the 21st Century: Historical Narratives Challenges and Disputes. A Case Study, „Acta Politica Polonica” 2024, Vol. 58, Nr 2, s. 29.

³ P. Łukasik, op.cit nr stron 29–30.

opinii może być skuteczne, jeśli działa się konsekwentnie, angażując odpowiednie środki⁴.

Celem niniejszej strategii dla dyplomacji publicznej w obszarze polityki pamięci dla relacji polsko-ukraińskich oraz strategii komunikacyjnej w dyplomacji publicznej w tym obszarze jest przygotowanie wytycznych do kształtowania działań dyplomacji publicznej w relacjach polsko-ukraińskich w dłuższej perspektywie. Należy zwrócić szczególną uwagę na sporne lub trudne kwestie historyczne, politykę pamięci, a także komunikację, zwłaszcza w tym obszarze, a także gospodarkę i bezpieczeństwo.

Działania te powinny być oparte na prawdzie oraz transparentnym i uczciwym podejściu do kwestii historycznych. W długofalowym efekcie będzie to wpływać pozytywnie na opinię publiczną i relacje dwustronne.

Założeniem dla stanu docelowego jest horyzont 10 lat (2035 rok) oraz zakończenie lub trwałe zamrożenie wojny rosyjsko-ukraińskiej (toczącej się od 2014/2022 roku). Część wniosków i postulatów może i powinna być realizowana już obecnie, choć z uwzględnieniem dłuższej perspektywy.

Obecnie trwająca wojna sprzyja wytworzeniu nowej tożsamości społeczeństwa ukraińskiego. Nie jest znany przyszły ostateczny jego kształt i charakter. Są to jednak chwile przełomowe. Nie bez znaczenia dla końcowego efektu jest sposób zakończenia konfliktu – na chwilę pisania tej strategii nieznany. Zadaniem dokumentu jest uwrażliwienie opinii publicznej oraz decydentów na fakt, iż dziś wykonane gesty, zrealizowane plany, czy wypowiedziane słowa będą wpływały na przyszłe stosunki przez dziesięciolecia. Zakładamy, że celem tej strategii jest kształtowanie współpracy obu krajów po partnersku (równoprawnie i symetrycznie), z uwzględnieniem wykorzystania efektu synergii.

Strategia podejmuje temat pożądanego kierunku prowadzenia polityk dyplomacji publicznej w obszarze polityki pamięci Rzeczypospolitej Polskiej i jest efektem prac zespołu uczestników Szkoły Past and Future – „Kierunek: Ukraina!”, zorganizowanej przez Fundację im. Janusza Kurtyki w 2024 roku. Adresatem niniejszego dokumentu są decydenci po stronie administracji polskiej oraz osoby zainteresowane rozwojem stosunków pomiędzy Polską i Ukrainą – zarówno Polacy, jak i Ukraińcy. Opracowanie niniejszej strategii poprzedził cykl interdyscyplinarnych wykładów, konwersatoriów i warsztatów, których program umieszczono w końcowej części publikacji. Strategia powstała w ramach działań organizacji III sektora, jej opracowanie i udostępnienie było

⁴ Zob. sprawa wprowadzenia przez Niemcy do obiegu terminu „polskie obozy koncentracyjne”, co bez negowania sprawstwa Niemiec, *de facto* przerzucało odpowiedzialność za Holokaust na Polskę. Jednocześnie w opracowaniach naukowych i popularyzatorskich zastąpiono słowo „Niemcy” (w kontekście odpowiedzialności za II wojnę światową, a zwłaszcza za Holokaust) słowem „naziści”, co sprawiło, że bardzo wielu ludzi, którzy nie interesują się historią, faktycznie sądzi, że wojnę wywołali jacyś nieokreśleni „naziści” i łatwo są w stanie przyjąć, że owi „naziści” byli np. Polakami.

przedsięwzięciem non-profit i jest wyrazem obywatelskiej troski o przyszłość relacji Polski i Ukrainy w kluczowych obszarach. Koszt szkoły oraz powstania strategii sfinansowano ze środków Narodowego Instytutu Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego w ramach Rządowego Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWE FIO na lata 2021–2030.

Cały dokument podzielono na dwie części: diagnozę stanu istniejącego (AS IS) oraz określenie celów strategicznych na przyszłość, wizję stanu docelowego wraz z projektami wdrożeniowymi, które winny prowadzić do jego osiągnięcia (TO BE). Powyższe zostało dokonane dla trzech grup obszarów. Pierwszym obszarem były historia, nauka i kultura, drugim – język, komunikacja i edukacja, trzecim zaś – gospodarka i bezpieczeństwo.

CZĘŚĆ I. STAN OBECNY I GŁÓWNE UWARUNKOWANIA WPŁYWAJĄCE NA RELACJE POLSKI I UKRAINY (AS IS)

Analiza PEST

Analiza PEST dla strategii dyplomacji publicznej w relacjach polsko-ukraińskich w obszarze polityki pamięci, komunikacji i istotnych czynników na nie wpływających.

Czynniki polityczne (Political):

1. Wspólne cele geopolityczne:

- Ekspansja Rosji stanowi zagrożenie dla istnienia i/lub integralności terytorialnej Ukrainy, ale w dłuższej perspektywie również dla Polski, dlatego oba kraje współdziałają w działaniach przeciwko rosyjskiej agresji. Ta sytuacja stwarza możliwości wzmacniania wzajemnych relacji, między innymi także poprzez sięganie do wspólnego dziedzictwa I Rzeczypospolitej oraz poszukiwanie wspólnych narracji historycznych.

2. Wpływ polityk zagranicznych państw trzecich na relacje polsko-ukraińskie

- Działania krajów Unii Europejskiej oraz niebędących członkami UE, w tym krajów NATO ze Stanami Zjednoczonymi na czele, które kierują się własnym interesem, niekoniecznie zbieżnym z interesem Polski, mają wpływ na relacje polsko-ukraińskie. Przykładowo, w 2023 roku Niemcy skutecznie odebrały Polsce rolę europejskiego lidera w pomaganiu Ukrainie i sprawiły, że Ukraina przeorientowała się na Niemcy⁵. Działanie to miało miejsce w sytuacji, gdy najistotniejsze polskie wsparcie zostało już udzielone. Jednocześnie dla strony ukraińskiej za wartościowe zostały uznane tylko te rodzaje uzbrojenia i pomocy, których jeszcze nie otrzymała, bez uwzględniania już otrzymanych donacji i całościowego bilansu.

3. Wsparcie Polski dla Ukrainy:

- Polska od początku pełnoskalowej agresji Rosji w lutym 2022 roku aktywnie wspiera Ukrainę, dostarczając broń i sprzęt wojskowy, cały czas stanowi zaplecze logistyczne i umożliwia transport pomocy z Zachodu. Polska wspierała także Ukrainę na forum międzynarodowym wtedy, kiedy Zachód nie był zdecydowany na podjęcie konkretnych działań.

⁵ Z. Parafianowicz, *Polska na wojnie*, Wydawnictwo Czerwone i Czarne, Warszawa 2023.

- Działania polskich polityków i ludności polskiej (wobec uchodźców) były szybkie, spontaniczne i motywowane zrozumieniem sytuacji, w jakiej znalazła się Ukraina oraz ludzkim współczuciem. Strona polska nie stawiała warunków, oczekując jednak wdzięczności, także w obszarze polityki pamięci (np. zgody na ekshumacje ofiar rzezi wołyńskiej), co okazało się błędem, ponieważ Ukraina uprawia politykę transakcyjną, nieuwzględniającą całościowego bilansu relacji.
- Polska od początku aktywnie wspiera Ukrainę w dążeniu do członkostwa w UE i NATO, nie robiąc rachunku zysków i strat i nie starając się zbadać, czy jest to dla niej korzystne poprzez przeprowadzenie rzeczowych analiz takiej sytuacji i w konsekwencji nie starając się zabezpieczyć interesów polskich. Działania dyplomacji polskiej jawią się jako intuicyjne i oparte na dogmatach. W konsekwencji można to widzieć jako działanie błędne (choć tak być nie musi). Ta kwestia wymaga pogłębionych analiz, m.in. skutków wejścia Ukrainy do UE dla Polski. W interesie Polski jest jednak przede wszystkim niedopuszczenie, by Ukraina znalazła się w rosyjskiej strefie wpływów. Bezwarunkowe wspieranie Ukrainy przez Polskę skutkuje jednak brakiem liczenia się z polskim zdaniem przez stronę ukraińską, czego doświadczamy obecnie.
- Polska wspiera dołączenie Ukrainy do inicjatywy Trójmorza, co sprzyjałoby wzmocnieniu krajów Europy Środkowo-Wschodniej w UE. To może być widziane jako przesunięcie ciężaru inicjatywy na wschód.
- Wsparcie Polski dla Ukrainy jest odbierane jako bezwarunkowe, co buduje roszczeniową postawę po stronie ukraińskiej.
- Ukraina uważa, że walczy za Europę, a zwłaszcza broni Polski, co dodatkowo wzmocnia jej roszczeniowość wobec Polski. Nie jest to argumentem bez znaczenia i jest przywoływane jako uzasadnienie donacji dla Ukrainy dużych ilości sprzętu wojskowego ze strony Polski.
- Do wsparcia Polski dla Ukrainy należy zaliczyć również szeroką pomoc socjalną dla ukraińskich uchodźców, włączenie ich w polski system edukacyjny i objęcie opieką medyczną.

4. Historyczne napięcia polityczne:

- W relacjach występują wciąż nierozwiązane kwestie historyczne (Wołyń, akcja „Wisła”), które są potencjalnym źródłem napięć i wymagają delikatnego podejścia dyplomatycznego, ale jednocześnie jasnego komunikowania oczekiwań przez stronę polską (np. zgody na ekshumację ofiar, która faktycznie zostanie zrealizowana). Wydaje się, że ukraińscy politycy prowadzą jednak subtelny grę obliczoną na składanie pozytywnych deklaracji przez polityków wysokiego szczebla z jednoczesnym brakiem realnych działań wdrożeniowych na poziomie niższych szczebli administracji.

5. **Populizm i nacjonalizm:**

- W obu krajach istnieje ryzyko wykorzystywania historii jako narzędzia politycznego, co może utrudniać osiąganie kompromisów i prowadzić do polaryzacji społecznej.
- W obu krajach istnieją środowiska mocno antagonizujące drugą stronę. W Ukrainie są to odłamy odwołujące się do ideologii Ukraińskiej Powstańczej Armii, sprawcy ludobójstwa na Wołyniu, dla których Polska i Polacy są tego samego rodzaju wrogiem jak Sowieci i Rosjanie z przyczyn czysto ideologicznych. Ponadto rodziny osób, w jakiś sposób powiązanych po stronie sprawców z ludobójstwem na Wołyniu, mogą być niechętne rozliczeniom. W Polsce istnieją dwa środowiska antagonizujące. Pierwsze to tzw. środowisko kresowe, które w szczególności podkreśla, że warunkiem wstępnym prowadzenia normalnych dobrosąsiedzkich relacji z Ukrainą jest sprawiedliwe rozliczenie sprawców ludobójstwa na Wołyniu oraz upamiętnienie i pochowanie ofiar. Sam w sobie ten postulat należy uznać za słuszny, ale nie może on blokować innych polityk bilateralnych. Drugie, nacjonalistyczne podejście, odwołuje się do konfliktów z liczebnie dużą mniejszością ukraińską zamieszkałą w Polsce, które mają miejsce w związku z życiem codziennym (oskarżenia o zabieranie pracy, przestępstwa itd.)
- Ukraina może blokować realizację ekshumacji ofiar rzezi wołyńskiej w obawie przed ich negatywnym wydźwiękiem, zwłaszcza na arenie międzynarodowej.

6. **Rosyjska dezinformacja:**

- Polityka pamięci obu krajów jest narażona na działania rosyjskiej propagandy, która dąży do wywoływania podziałów między Polską a Ukrainą. Przy tym na Ukrainie w powszechnej świadomości w dużej mierze wciąż funkcjonują stereotypy dotyczące historycznych relacji polsko-ukraińskich ukształtowane w czasach ZSRS i do nich właśnie odwołuje się współczesna rosyjska propaganda.
- Rosyjska dezinformacja dotyczy również obszaru wsparcia Ukrainy oraz jej obrony przez cały Zachód, czyli promuje narrację, że pokój jest możliwy tylko wtedy, kiedy Rosja osiągnie swoje cele na Ukrainie.

Czynniki ekonomiczne (Economic):

1. **Wpływ wojny na gospodarkę:**

- Aktywne działania wojenne mogą ograniczyć możliwości aktywnego działania na miejscu, w tym prowadzenia ekshumacji.
- Wojna tworzy wielkie wyzwania dla gospodarki Ukrainy, takie jak odpływ siły roboczej z sektorów cywilnych do wojskowych, zmniejszanie się istotności ekonomii cywilnej kosztem produkcji wojennej (konwersja

gospodarki), wyzwania demograficzne wpływające na gospodarkę (m.in. emigracja dużej części populacji do państw zewnętrznych), wyzwania w obszarze struktury społecznej (np. miejsce weteranów w gospodarce po wojnie). W związku z powyższym, Ukraina skupia się na obszarach podstawowych dla jej ekonomicznego przetrwania jako państwa. Jej możliwość prowadzenia wojny jest zależna od zewnętrznego finansowania (dotacje, kredyty).

- Polska zbyt słabo zabiega o partycypację w procesie powojennej odbudowy Ukrainy, co mogłoby sprzyjać rodzimemu kapitałowi publicznemu i prywatnemu. Wyraźne są symptomy, że to głównie kraje Zachodu są najbardziej zainteresowane tego rodzaju działaniami i czynią na tym polu stosowne przygotowania dyplomatyczne.
- Rosnąca imigracja Ukraińców może stanowić pozytywną odpowiedź na wyzwania dla polskiej gospodarki, wynikające z kryzysu demograficznego i rosnącego popytu na pracę.

2. Finansowanie działań dyplomacji publicznej:

- Potrzebne są stabilne środki na realizację projektów w obszarze polityki pamięci i komunikacji (np. kampanii edukacyjnych, wystaw, publikacji). Polska powinna wzmocnić prezentację swojego stanowiska i ważnych dla Polaków wartości w Ukrainie wobec społeczeństwa ukraińskiego.
- Finansowanie projektów w obszarze *soft power* Rzeczypospolitej jest aktualnie na niskim poziomie, podobnie jak agenda inicjatyw.
- Działania polskich polityków są zdominowane przez wewnętrzny konflikt i rywalizację, w związku z tym koncentrują się oni na sprawach wewnętrznych, które mogą przynieść zwiększenie popularności. Dzieje się to ze stratą dla kreowania polityki na forum międzynarodowym. Z drugiej strony, właśnie chęć pozyskania wyborców może skłaniać do podejmowania takich tematów jak ekshumacja ofiar rzezi wołyńskiej.
- Ukraina skupia całość swoich działań na obszarze pozyskiwania wsparcia sojuszników wyłącznie w kontekście wojny z Rosją.

3. Rola sektora prywatnego:

- Możliwość zaangażowania sektora prywatnego w finansowanie procesu powojennej odbudowy Ukrainy, a także projektów kulturalnych i edukacyjnych związanych z historią.
- Po stronie ukraińskiej widać aktywne działania osób prywatnych (np. blogerów, historyków) lub stowarzyszeń i fundacji, które w poszukiwaniu uzasadnienia odrębności Ukrainy od Rosji i Ukraińców od Rosjan sięgają do historii I Rzeczypospolitej jako przestrzeni demokratycznej (w odróżnieniu od autorytarnej carskiej Rosji), w której ukształtował się

naród ukraiński. To są działania bardzo korzystne z punktu widzenia Polski, warte wspierania.

- Duże znaczenie ma stosunek ukraińskich oligarchów do kwestii związanych z przeszłością – to ekonomicznie silny kapitał prywatny, znacznie silniejszy od polskiego kapitału prywatnego, który posiada duży wpływ również na krajową politykę. Jego potencjalne zaangażowanie może stanowić istotny czynnik.

4. Rozwój turystyki historycznej:

- Inwestycje we wspólne projekty, takie jak szlaki historyczne, czy rekonstrukcje miejsc pamięci, mogą sprzyjać gospodarce obu krajów i budować pozytywny obraz relacji.

Czynniki społeczne (Social):

1. Bliskość kulturowa i sąsiedztwo:

- Polskę i Ukrainę łączy wspólne dziedzictwo I Rzeczypospolitej, zwłaszcza polityczne, kulturowe i historyczne, które może być podstawą do budowania pozytywnych relacji w ramach dyplomacji publicznej. Problemem jest mała znajomość tego dziedzictwa wśród Ukraińców, która jednak obecnie się zwiększa.
- Bliskość leksykalna (aż 70% słownictwa polskiego i ukraińskiego pokrywa się) jest doskonałym punktem wyjścia do uświadomienia bliskości kulturowej oraz tworzenia inicjatyw nauki języka ukraińskiego w Polsce i polskiego na Ukrainie.

2. Rosnąca obecność Ukraińców w Polsce:

- Diaspora ukraińska w Polsce może stać się aktywnym uczestnikiem budowania dialogu historycznego i promowania wspólnych wartości.
- Wielu Ukraińców mieszkających w Polsce staje się częścią dialogu społecznego, co może sprzyjać budowaniu porozumienia i rozładowywaniu napięć wynikających z przeszłości.
- W perspektywie kryzysu demograficznego w Polsce, rosnąca imigracja z Ukrainy może sprzyjać procesowi integracji społecznej (np. stały pobyt Ukraińców w Polsce, małżeństwa mieszane). Sprzyjają temu silne związki kulturowe między Polakami i Ukraińcami.
- Diaspora ta staje się również źródłem napięć na tle wspólnej koegzystencji w społeczeństwie polskim z uwagi na podsycane antagonizmy, możliwe nierówności, ukraińską przestępczość itd.

3. Nierozwiązane traumy historyczne:

- Pamięć o trudnych wydarzeniach z przeszłości, takich jak ludobójstwo na Wołyniu, wymaga wypracowania metodyki rozwiązywania sporów o interpretację przeszłości, mierzenia się z jej współczesnymi

konsekwencjami oraz wypracowania metod wspólnego ustalania stanu badań, by określić fakty.

4. Rosnące zainteresowanie historią:

- W obu społeczeństwach rośnie świadomość historyczna, co stwarza okazję do edukacji i budowania dialogu, ale także wymaga walki z dezinformacją.

5. Mniejszość polska w Ukrainie

- Przykładowo "Za Zbruczem", na obszarach dawnej I Rzeczypospolitej, które odpadły od Polski w I rozbiórce i nigdy nie powróciły, żyje spora liczba ludzi z polskimi korzeniami, świadomych, dumnych z tego, posiadających bardzo pozytywne nastawienie do Polski, którzy mogą wspierać budowanie porozumienia pomiędzy narodami⁶. Istotna jest też aktywność polskich wolontariuszy działających na Ukrainie na rzecz wojska i ludności cywilnej.

Czynniki technologiczne (Technological):

1. Cyfryzacja archiwów i dokumentów:

- Możliwość digitalizacji materiałów historycznych i tworzenia dostępnych *online* baz wiedzy, które promują obiektywne spojrzenie na historię.

2. Nowoczesne narzędzia komunikacji:

- Wykorzystanie mediów społecznościowych, platform wideo i aplikacji do promowania wspólnych narracji historycznych oraz angażowania młodszych pokoleń.

3. Współczesne technologie w edukacji:

- Możliwość zastosowania technologii VR/AR w rekonstrukcji historycznych wydarzeń lub miejsc pamięci, co może zwiększyć zainteresowanie historią.

4. Zwalczanie dezinformacji:

- Zarówno własne, jak i wspólne działania na rzecz wykrywania i eliminowania fałszywych informacji historycznych w mediach cyfrowych.

5. Rozwój mediów niezależnych:

- Media i platformy informacyjne mogą odegrać kluczową rolę w propagowaniu zrównoważonych narracji historycznych i inicjatyw

⁶ Przykładem mogą być: ks. Paweł Ostrowski MIC, przełożony marianów na Ukrainie i kapelan wojskowy, urodzony w rodzinie polskiej w Chmielnickim (wywiad w: „Słowo Wśród Nas” 2024, Nr 7) oraz również urodzony w Chmielnickim Giennadij Szewczuk, którego dziadek był Polakiem. Giennadij mieszkał w Polsce od 2013 roku, w 2022 roku pojechał bronić Ukrainy, jest starszym sierżantem. Nosi białą-czerwoną naszywkę, ma też zawsze ze sobą polską flagę i czuje się Polakiem. Zapytany o to, czy wśród żołnierzy ukraińskich widać zmianę nastrojów (pogorszenie) w stosunku do Polski pod wpływem kryzysu zbożowego i innych napięć odpowiedział: „W tej jednostce, w której jestem, wszyscy z obwodu chmielnickiego. I tu dużo jest takich ludzi, którzy mają polskie pochodzenie. (...) I cały czas pamiętamy, że na początku wojny Polska bardzo nam pomogła” („Słowo Wśród Nas” 2024, Nr 9, s. 55).

dplomacji publicznej. Jednocześnie mogą stanowić źródło celowej dezinformacji i antagonizowania obu społeczeństw (np. przez Rosję).

Podsumowanie:

Analiza PEST wskazuje na szeroki zakres czynników, które wpływają na strategię dyplomacji publicznej w relacjach polsko-ukraińskich w obszarze polityki pamięci i komunikacji. Kluczowe wyzwania to radzenie sobie z historycznymi napięciami i przeciwdziałanie rosyjskiej dezinformacji. Szanse tkwią we wzroście zainteresowania na Ukrainie wspólną z Polską historią, a także w wykorzystaniu nowoczesnych technologii, angażowaniu społeczeństw i we wspólnych projektach edukacyjnych. Efektywna strategia powinna opierać się na budowaniu trwałego dialogu, wspólnych inicjatywach kulturalnych i skutecznym zarządzaniu trudnymi tematami historycznymi.

Analiza SWOT

Analiza SWOT dla strategii dyplomacji publicznej w relacjach polsko-ukraińskich w obszarze polityki pamięci, komunikacji i istotnych czynników wpływających

Mocne strony (Strengths):

1. Wspólne interesy geopolityczne:

- Polska i Ukraina ściśle współpracują w kontekście przeciwdziałania rosyjskiej agresji, co może tworzyć solidne podstawy dla budowania wspólnych narracji historycznych.
- Polska, w przeciwieństwie do Zachodu, rozumie, z czym zmaga się Ukraina. Powinno to być cenną wartością dla Ukrainy.

2. Bliskość kulturowa i historyczna:

- Wspólne elementy kulturowe, takie jak tradycje i język, sprzyjają budowaniu zrozumienia także w trudnych kwestiach historycznych.

3. Dynamiczne relacje społeczne:

- Obecność licznej ukraińskiej diaspory w Polsce wspiera wzajemną integrację oraz może odgrywać kluczową rolę w dyplomacji publicznej. Podobna jest potencjalna rola licznej mniejszości o polskich korzeniach na Ukrainie.

Słabe strony (Weaknesses):

1. nierozwiązane kwestie historyczne:

- Trudne tematy, takie jak ludobójstwo wołyńskie, czy akcja „Wisła”, wciąż budzą kontrowersje, co utrudnia budowanie spójnej narracji.
- Po stronie ukraińskiej brak woli budowania dialogu, spowodowany lekceważeniem Polski, stawianiem w dyplomacji na inne kraje.

- Rosyjska propaganda może wykorzystywać temat rzezi wołyńskiej dla skłócenia Polski z Ukrainą.
 - Utrwalone u dużej części społeczeństwa podejście negatywne do historycznych związków z Polską – wypieranie świadomości istnienia polskiego dziedzictwa kulturowego z czasów I Rzeczypospolitej na terenie Ukrainy (Kamieniec Podolski jako budowla turecka, foldery turystyczne, które operują negatywnym schematem „polskiego pana” itp.) lub jego nieznajomość, co stanowi dziedzictwo rosyjskie i sowieckie.
- 2. Brak spójnych mechanizmów dialogu:**
- Niedostateczna koordynacja działań w zakresie polityki pamięci między instytucjami polskimi i ukraińskimi.
 - Brak woli po stronie ukraińskiej co do realizacji ekshumacji ofiar ludobójstwa wołyńskiego (pomimo deklaracji, stosowanie blokad biurokratycznych przez Ukrainę). Jednocześnie widoczne przykłady wydawanych pozwoleń (np. na rzecz Niemiec – prowadzenie ekshumacji żołnierzy Wehrmachtu).
- 3. Ryzyko instrumentalizacji historii:**
- Wykorzystywanie tematów historycznych przez populistyczne siły polityczne w obu krajach może utrudniać osiąganie kompromisów.
- 4. Ograniczona świadomość społeczna:**
- Niewystarczająca znajomość historii Polski przez Ukraińców i dziejów Ukrainy przez Polaków oraz nieznajomość wspólnej historii zwłaszcza wśród społeczeństwa Ukrainy i jej powierzchowna znajomość wśród Polaków, co sprzyja utrwalaniu stereotypów.
 - Ogół Ukraińców ma małą lub żadną wiedzę na temat rzezi wołyńskiej i historyczna prawda może być dla nich trudna do przyjęcia. Decydenci mogą obawiać się reperkusji politycznych i międzynarodowych, kiedy ekshumacje odsłonią rozmiary zbrodni. Jej ujawnianie nie leży w interesie ukraińskiej dyplomacji publicznej.
- 5. Rosnące napięcia społeczne:**
- Wywołane migracją, czy różnicami w interpretacji historii napięcia mogą utrudniać budowanie trwałego dialogu.
- 6. Problem wojny – najistotniejszej kwestii dla Ukrainy**
- Trwanie wyniszczającej wojny z Rosją sprawia, że kwestie, które nie są ściśle związane z konfliktem są dla Ukrainy i Ukraińców mało ważne, w tym polskie oczekiwania i postulaty.
 - Ukraińcy są teraz społeczeństwem dotkniętym traumą, co może stanowić znaczne obciążenie dla nich samych i obustronnych relacji.
 - Działanie rosyjskiej propagandy i dezinformacji (szczególnie aktywnej w Internecie) na rzecz podsycania napięć i konfliktowania Ukrainy i Polski.

Szanse (Opportunities):

1. Promowanie wspólnych narracji historycznych:

- Budowanie spójnych przekazów w obszarze polityki pamięci, które będą przeciwdziałały rosyjskiej dezinformacji i wzmacniały relacje międzynarodowe.
- W oparciu o wspólną przeszłość w ramach I Rzeczypospolitej, którą Ukraina zaczyna doceniać, można budować politykę opartą na współpracy, a nie rywalizacji i konfrontacji. Polska i Ukraina mówiące jednym głosem mogą razem dużo zyskać.
- Doświadczenie traumy przez Ukraińców (m.in. masakra w Buczy), ich dążenie do sprowadzenia ciał poległych żołnierzy i ich godnego pochówku powinno uwrażliwić Ukraińców na polskie podejście do ofiar rzezi wołyńskiej. Humanitaryzm żołnierzy ukraińskich wobec jeńców rosyjskich traci wiarygodność wobec niechęci Ukrainy dla ludzkiego ułożenia sprawy Wołynia.
- Ukraińcy poszukują własnej tożsamości i odrębności wobec Rosjan we własnych doświadczeniach historycznych, w tym w tych z czasów I Rzeczypospolitej. Przecistawiają „rabstwu” Rosjan swoje umiłowanie wolności i dostrzegają, że kształtowało się ono we wspólnej z Polakami historii⁷.
- Temat Sprawiedliwych Ukraińców ratujących Polaków może stać się dobrym punktem wyjścia do przyswojenia przez Ukraińców wiedzy o rzezi wołyńskiej⁸.

2. Inwestycje w edukację i kulturę:

- Tworzenie wspólnych programów edukacyjnych, wystaw, filmów dokumentalnych, czy konferencji, które promują zrozumienie i dialog.

3. Wykorzystanie nowoczesnych technologii:

- Cyfryzacja archiwów, media społecznościowe, czy interaktywne platformy mogą zwiększyć zaangażowanie młodzieży w poznawanie wspólnej historii.

4. Integracja Ukrainy z UE:

⁷ Pojawiają się na ten temat popularyzatorskie filmy, czy wykłady w Internecie. Zob. np. <https://www.youtube.com/watch?v=GiBOULjGoS4> (dostęp: 16.11.2024).

⁸ Romuald Niedzielko: *Sprawiedliwi Ukraińcy. Na ratunek polskim sąsiadom skazanym na zagładę przez OUN-UPA*, <https://ipn.gov.pl/pl/historia-z-ipn/146894,Romuald-Niedzielko-Sprawiedliwi-Ukraińcy-Na-ratunek-polskim-sasiadom-skazanym-na.html> (dostęp: 16.11.2024); *Sprawiedliwi Ukraińcy. Na ratunek polskim sąsiadom skazanym na zagładę przez OUN-UPA*, <https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/zbrodni-wolynska/35107,Sprawiedliwi-Ukraińcy-Na-ratunek-polskim-sasiadom-skazanym-na-zagladę-przez-OUN-.html> (dostęp: 16.11.2024); *Sprawiedliwi na Kresach, czyli ukraińska pomoc Polakom podczas zbrodni UPA*, <https://dzieje.pl/aktualnosci/sprawiedliwi-na-kresach-czyli-ukrainska-pomoc-polakom-podczas-zbrodni-upa> (dostęp: 16.11.2024).

- Proces akcesji Ukrainy do UE może sprzyjać ujednoliceniu podejścia do polityki pamięci i wspólnemu definiowaniu trudnych wydarzeń historycznych.
- 5. **Rozwój turystyki historycznej:**
 - Wspólne inicjatywy, takie jak szlaki pamięci, mogą wzmacniać wzajemne relacje i promować pozytywny wizerunek obu narodów.
- 6. **Wsparcie międzynarodowe:**
 - Fundusze UE, UNESCO oraz wsparcie organizacji pozarządowych mogą finansować projekty w obszarze polityki pamięci i komunikacji.
 - Koncepcja Międzymorza i/lub Trójmorza – współpraca w ramach grupy państw tej części Europy, które się rozumieją i mają podobne problemy.

Zagrożenia (Threats):

1. **Escalacja napięć historycznych:**
 - Brak postępów w rozwiązywaniu trudnych kwestii historycznych może prowadzić do pogorszenia relacji i utraty zaufania.
 - Obawa strony ukraińskiej przed pogorszeniem własnego wizerunku na arenie międzynarodowej na skutek ujawnienia skali, liczby ofiar i okrucieństwa rzezi wołyńskiej.
 - Szansa na budowę wspólnych działań na fundamencie wspólnej przeszłości w ramach I Rzeczypospolitej może zostać łatwo zaprzeczona przez grę bieżących interesów i nastawienie rywalizacyjne wprost deklarowane przez polityków ukraińskich⁹.
2. **Wpływ rosyjskiej propagandy:**
 - Rosyjska dezinformacja wykorzystująca kwestie historyczne może osłabiać dialog i prowokować konflikty między Polską a Ukrainą.
 - Oddziaływanie rosyjskiej propagandy na arenie międzynarodowej w celu pogorszenia obrazu zarówno Polski (np. przetrzymywanie na Polskę odpowiedzialności za wybuch II wojny światowej), jak i Ukrainy (np. oskarżanie o zbrodnie wojenne dokonane *de facto* przez Rosjan).
3. **Polaryzacja polityczna:**
 - Wzrost nacjonalizmu i populizmu w obu krajach może utrudniać osiąganie kompromisów w polityce pamięci.
4. **Zmęczenie społeczne migracją:**
 - Napięcia wynikające z migracji ukraińskiej do Polski mogą wpłynąć na postawy wobec współpracy w obszarze polityki pamięci.

⁹ Zmiana o 180 stopni. Zdumiewające słowa o relacjach Polski z Ukrainą, <https://www.money.pl/gospodarka/polska-i-ukraina-beda-ze-soba-konkurowac-doradca-zelenskiego-zaskoczyl-6927651462675104a.html> (dostęp: 16.11.2024).

- Trudność w uporaniu się z traumą, której doświadczyli i nadal doświadczają Ukraińcy z powodu wojny, a która rzutuje na ich zachowania wobec innych.
- Wojna i napływ uchodźców uruchomiły w Polakach ich nieprzepracowane traumy, co w pierwszym momencie sprawiło, że łatwo utożsamiali się z uchodźcami i bardzo się angażowali w pomaganie, ale w dłuższym dystansie czasowym, co jest naturalne, odczuli wyczerpanie¹⁰.
- Wzrost przestępstw w Polsce z udziałem Ukraińców¹¹.

5. Brak priorytetów strategicznych:

- W agendzie władz Polski, poza naturalnymi odruchami (pomoc w chwili agresji), nie ma wyznaczonych priorytetów strategicznych. Brakuje jakiegokolwiek polityki transakcyjnej w relacji z Ukrainą. Osiąganie własnych korzyści zostało odłożone na później. W przypadku domagania się niewielkich gestów ze strony ukraińskiej Polska spotyka się z chłodnym traktowaniem.
- Można stwierdzić brak analiz i rzetelnej debaty publicznej w zakresie szans i zagrożeń gospodarczych dla Polski związanych z wejściem Ukrainy do UE. Polska to wspiera, ale nie wiemy, czy to jest dla nas ekonomicznie korzystne, ani w jaki sposób uczynić ten proces pozytywnym dla wzrostu i rozwoju gospodarczego Polski.

6. Korupcja i biurokracja na Ukrainie:

- Szczególnie widoczna w projektach, które wymagają przejrzystości finansowej i administracyjnej oraz przy okazji zamówień i poboru do armii. Może to opóźniać lub uniemożliwiać realizację wspólnych projektów poprzez biurokratyczne przeszkody lub nadużycia.
- Biurokracja na Ukrainie sprzyja korupcji i jest uciążliwa. Procedury ułożone są w taki sposób, że bez zezwoleń urzędniczych praktycznie zablokowane są możliwości działania.

7. Niewiedza w Polsce o czynnikach oddziaływania na partnera oraz przyczynach jego polityki:

- Brak zrozumienia po stronie polskiej metod prowadzenia polityki przez Ukrainę (transakcyjność i roszczeniowość) i ogólnie mechanizmów rządzących politykami ukraińskimi.
- Brak zrozumienia po polskiej stronie mechanizmów oligarchicznych i innych bardzo silnych na Ukrainie.

¹⁰ Z zajęć z dr Małgorzatą Wosińskiej w ramach przedmiotowej Szkoły Past and Future – „Kierunek: Ukraina!”.

¹¹ *Ukraińcy popełniają najwięcej przestępstw w Polsce*, <https://legaartis.pl/blog/2023/07/17/ukraincy-popelniaja-najwiecej-przestepstw-w-polsce/> (dostęp: 16.11.2024).
<https://www.portalsamorzadowy.pl/zmiany-w-prawie/wiecej-ukraincow-popelnia-w-polsce-przestepstwa-polsko-ukrainska-pomoc-prawna-rozszerzona,536991.html>

- Zbyt duże przekładanie własnego światopoglądu na światopogląd Ukraińców, brak zrozumienia, że to ludzie, którzy mogą myśleć w zupełnie inny sposób niż Polacy.
- Brak zrozumienia po stronie polskiej uwarunkowań i zagrożeń związanych z ogromną liczbą ludzi z traumami i PTSD na Ukrainie.
- Brak zrozumienia po stronie polskiej uwarunkowań tożsamości historycznej Ukraińców i ich optyki. Przykładowo, Ukraińcy widzą w UPA ludzi walczących przede wszystkim z Sowietami. Kwestia walki z Polakami, a w szczególności dokonanego przez te ugrupowania ludobójstwa na Polakach, jest nieznana ogółowi społeczeństwa ukraińskiego.

Rekomendacje strategiczne:

W obliczu powyżej zdiagnozowanych czynników można zdefiniować, iż polską racją stanu jest: zapewnienie bezpieczeństwa i rozwoju Rzeczypospolitej Polskiej, dążenie do stabilizacji najbliższego otoczenia, zachowania podmiotowości i integralności terytorialnej oraz ochrona polskich interesów, w szczególności gospodarczych.

Ukraińską racją stanu jest z kolei zapewnienie przetrwania, bezpieczeństwa i rozwoju Ukrainy, dążenie do ochrony społeczeństwa w aspekcie demograficznym w związku z wojną, zachowanie podmiotowości (niepodległości) i integralności terytorialnej kraju oraz włączenie do struktur UE i NATO.

W nawiązaniu do powyższego można wyznaczyć następujące rekomendacje strategiczne, które mają na celu uwzględnienie pryncypiów oraz możliwych korzystnych efektów synergii:

1. Budowanie trwałych mechanizmów dialogu:

- Powołanie wspólnych grup roboczych ds. polityki pamięci, z udziałem ekspertów, historyków i przedstawicieli społeczeństw obywatelskich.

2. Inwestowanie w edukację i komunikację:

- Tworzenie programów edukacyjnych i medialnych, które promują wspólną historię, jednocześnie uczciwie omawiając trudne tematy.
- Nagłaśnianie w Polsce i na Ukrainie postaci ukraińskich Sprawiedliwych poprzez tłumaczenie i promocję książek, relacji, świadectw. Znacznie łatwiej dotrzeć do Ukraińców z przekazem o tym, że ich rodacy uratowali jakiegoś Polaka niż że go zamordowali¹².

¹² Np.: W. Szablowski, *Sprawiedliwi zdrajcy. Sąsiedzi z Wołynia*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2016; *idem*, *Opowieści z Wołynia*, Wydawnictwo Notatnik Reportera, Warszawa 2023.

- Tłumaczenie na polski (dodawanie polskich i ukraińskich podpisów) do materiałów, takich jak wykłady, czy rozmowy jak np. z prof. Natalią Starczenko¹³.
 - Wypracowanie wspólnego języka (sformułowań) dotyczących wydarzeń historycznych.
- 3. Wykorzystanie technologii w dyplomacji publicznej:**
- Kampanie w mediach społecznościowych, cyfryzacja archiwów i wykorzystanie interaktywnych narzędzi do angażowania młodych ludzi.
- 4. Zwalczanie dezinformacji:**
- Wspólne działania przeciwko rosyjskiej propagandzie, w tym budowanie platform fact-checkingowych oraz organizowanie warsztatów dla mediów.
- 5. Wspólne inicjatywy kulturalne:**
- Organizacja wystaw, koncertów i projektów filmowych promujących dialog międzykulturowy i zrozumienie.
- 6. Budowanie pozytywnego wizerunku RP oraz wspólnej historii Polski i Ukrainy z czasów I Rzeczypospolitej na arenie międzynarodowej:**
- Prezentowanie wspólnych narracji historycznych i wartości na forach międzynarodowych, takich jak UNESCO, ONZ, czy UE.
- 7. Konieczność używania języka zrozumiałego dla ukraińskich partnerów: -**
- W negocjacjach ze stroną ukraińską dyplomacja polska winna opierać się na transakcyjności i twardym stawianiu warunków.
- 8. Dążenie do podejmowania wspólnych działań na arenie międzynarodowej z uwzględnieniem potrzeb obu narodów:**
- Strategia ta powinna być elastyczna i uwzględniać potrzeby obu narodów, koncentrując się na dialogu, edukacji i przeciwdziałaniu dezinformacji. Wspólne działania w obszarze dyplomacji publicznej mogą wzmocnić relacje polsko-ukraińskie i przyczynić się do budowania trwałego zaufania między narodami. Należy dążyć do tego, aby ogół społeczeństwa ukraińskiego czuł związki z Polską, doceniał wspólną przeszłość w ramach I Rzeczypospolitej, był świadom pomocy, jakiej Polska i Polacy udzielili Ukrainie od razu po wybuchu pełnoskalowej wojny i wcześniej.

¹³ Natalia Starczenko, ukraińska historyczka specjalizująca się w dziejach Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Na Youtube dostępne są zarówno jej wykłady, jak i rozmowy na ukraińskich kanałach, np.: Як народжувалася руська свідомість? Наталія Старченко про спадок Речі Посполитої, <https://www.youtube.com/watch?v=bfPxbiFL0IU> (dostęp: 16.11.2024);; Як українські князі й шляхта билися за свою ідентичність в Речі Посполитій, <https://www.youtube.com/watch?v=hPXJyZsBpII&t=49s> (dostęp: 16.11.2024).

Historia, Nauka i Kultura

Zagadnienia związane z historią, nauką (zwłaszcza naukami historycznymi) oraz kulturą mają szczególne znaczenie w relacjach Polski i Ukrainy, co musi znaleźć odzwierciedlenie w strategii dyplomacji publicznej. Obszar ten nie przekłada się wprost na wskaźniki ekonomiczne, czy bezpieczeństwa, ale tworzy społeczne i polityczne uzasadnienie dla możliwych szczególnych relacji pomiędzy Polską a Ukrainą. Z jednej strony, kilkusetletnia wspólna historia w ramach Rzeczypospolitej Obojga Narodów i wspólne dziedzictwo (choćby funkcjonowania w systemie monarchii mieszanej) może skutkować pewnym poczuciem bliskości kulturowej, językowej, tożsamościowej, a przez to tworzyć fundament, na którym można budować obecne i przyszłe relacje. Z drugiej – wydarzenia takie jak rzeź wołyńska, a zwłaszcza brak jej rozliczenia, czy polityka II RP wobec mniejszości ukraińskiej, sprawiają, że porozumienie jest trudne. Właśnie na tym polu szczególnie ostro występuje wyraźny konflikt interesów obu państw i z tego powodu powinien on zostać zażegnany, a trudna przeszłość należycie upamiętniona i opisana w publikacjach naukowych.

W tym obszarze w interesie Polski leży normalizacja stosunków, rzeczywista współpraca naukowa, w tym kontynuacja udostępniania badaczom polskim ukraińskich archiwów. W interesie Ukrainy jest zaś rozliczenie z trudną przeszłością, co może stać się jednym z warunków jej akcesji do UE i NATO. Podstawową sprawą w tym punkcie jest doprowadzenie do ekshumacji ofiar ludobójstwa wołyńskiego i ich upamiętnienia oraz uszanowanie przez Ukrainę polskich racji co do oceny organizacji i osób odpowiedzialnych za tę zbrodnię. Ponadto, należy wzmacniać już obecny w nauczaniu i badaniach naukowych na Ukrainie trend odchodzenia od tendencyjnego, postsowieckiego obrazu wspólnego funkcjonowania przez Polaków i Ukraińców w ramach I Rzeczypospolitej oraz zmianę świadomości w tym względzie wśród Ukraińców. Zadaniem polskiej dyplomacji publicznej winna być popularyzacja i rozpowszechnianie punktu widzenia opartego na faktach i prawdzie oraz docieraniu do zwykłych Ukraińców i własnych obywateli, by budować zrozumienie dla argumentacji przedkładanej przez Polskę. W obszarze kultury istotna jest bieżąca współpraca i wymiana, a także ochrona ex-polskich zabytków na terenach Ukrainy, rzetelne o nich informacje, nie zacierające polskiej przeszłości.

Pełnoskalowa wojna zbliżyła oba narody, ponieważ Polacy dobrze rozumieli sytuację, w jakiej znaleźli się Ukraińcy i dobrze zidentyfikowali, jakie zagrożenie stanowi Rosja która jest wrogo nastawiona zarówno do Ukrainy, jak i do Polski. Pomoc Polaków sprawiła, że stosunek wielu Ukraińców do Polski i Polaków uległ zmianie. Byli zaskoczeni skalą tej pomocy i jej bezinteresownością. Zobaczyli, że są rozumiani¹⁴. Przyjęcie niemal dwóch

¹⁴ Wypowiedź ukraińskiej dziennikarki o przeświadczeniu Ukraińców, że Polacy tak dobrze ich przyjmowali, bo kiedyś żyliśmy w jednym państwie (*Українці народ з маленькою історією – це ФЕЙК. Ось справжня історія | Як не стати овочем*, <https://www.youtube.com/watch?v=GiB0ULjGoS4> (fragment: 5:50; dostęp: 16.11.2024).

milionów uchodźców wojennych do własnych domów, tak że nie było konieczności tworzenia obozów, było ewenementem na skalę światową. Stanowiąc to może dobry punkt wyjścia dla budowania wzajemnego zrozumienia i dobrych relacji.

Polityka

Oba państwa mają zbieżne interesy geopolityczne w obszarze bezpieczeństwa, które wiążą się z koniecznością przeciwdziałania odbudowie imperialnych wpływów Rosji. W przypadku Ukrainy przejawia się to koniecznością odpierania bezpośredniej zbrojnej agresji i pozyskiwania w tym celu wsparcia. W przypadku Polski wiąże się to z budową i wzmacnianiem strefy buforowej, która oddzieli Polskę od Rosji (Ukraina, państwa bałtyckie, poniekąd Białoruś).

Obydwa państwa mają częściowo zbieżne, a częściowo rozbieżne interesy w obszarze polityki pamięci (polityki historycznej). Polska chce co najmniej umożliwienia ekshumacji oraz godnego pochowania i upamiętnienia ofiar rzezi wołyńskiej, a także nierelatywizowania tej zbrodni, podczas gdy Ukraina ją pomniejsza, relatywizuje, utrudnia lub wręcz blokuje poszukiwania i ekshumacje.

Zaobserwować można niezrozumienie ze strony Ukraińców, dlaczego według Polaków nieestosowne jest kreowanie na bohaterów narodowych morderców, którzy przyczynili się lub byli bezpośrednimi uczestnikami ludobójstwa dokonanego przez ukraińskich nacjonalistów na Wołyniu i w dawnej Małopolsce Wschodniej w latach 1943–1944. Polacy nie rozumieją, dlaczego na współczesnej Ukrainie kreuje się na bohaterów narodowych np. Banderę, czy Szuchewycza, dlaczego używa się symboliki odwołującej się do tradycji organizacji OUN-UPA¹⁵.

Wydaje się, że w interesie obu państw jest wzmacnianie świadomości wspólnego dziedzictwa z czasów I Rzeczypospolitej – zwłaszcza jest to istotne dla Ukrainy, która buduje swoją tożsamość w oparciu o historię i szuka uzasadnienia swojej odrębności od Rosji, rosyjskiego charakteru, uległości wobec władzy¹⁶.

¹⁵ Чи був Бандера героєм? «Реальна історія» з Акімом Галімовим, <https://www.youtube.com/watch?v=0k6eZMGiXtg> (dostęp: 15.11.2024).

¹⁶ W ukraińskim Internecie pojawia się dużo materiałów na ten temat, w których sięga się do opinii różnych ludzi, wydarzeń historycznych, ukazuje odmienność zwyczajów ludowych itp. Zob.: *Чому українці та росіяни історично – не «братні народи» (інфографіка)*, <https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/rosiysko-ukrayinska-viyna-istorychnyy-kontekst/chomu-ukrayinci-ta-rosiyany-istorychno-ne-bratni-narody-infografika> (dostęp: 15.11.2024); *Наскільки насправді відрізняються культура та ментальність українців і росіян, Історія обману*, https://www.youtube.com/watch?v=b19_J6eDncA (dostęp: 15.11.2024); *УКРАЇНЦІ та москалі – ГОЛОВНА РІЗНИЦЯ*, <https://www.youtube.com/watch?v=30yUUd0Erto> (dostęp: 15.11.2024); *УКРАЇНЦІ та москалі – ГОЛОВНА РІЗНИЦЯ*, <https://www.youtube.com/shorts/YwVWoPpyJrl> (dostęp: 15.11.2024); https://www.youtube.com/results?search_query=%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%84.+%D0%9D%D0%B0%D1%82%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%8F+%D0%A1%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE (dostęp: 15.11.2024); *Як народжувалася руська свідомість? Наталія Старченко про спадок Речі Посполитої*, <https://www.youtube.com/watch?v=hPXJyzsBpII> (dostęp: 15.11.2024).

Obydwa państwa mają zasadniczo inny styl uprawiania polityki, co skutkuje wzajemnym niezrozumieniem. Na przykład, Polska w 2022 roku przekazała znaczną ilość broni (w tym czołgi) oraz sprzętu wojskowego bez stawiania żadnych warunków, licząc, że Ukraina – w geście wdzięczności i partnerskiej odpowiedzi – przyjmie do realizacji polskie postulaty z obszaru polityki historycznej, przede wszystkim zgłaszana od dawna sprawę ekshumacji ofiar ludobójstwa wołyńskiego. Nic takiego jednak nie nastąpiło. Co więcej, prezydent Ukrainy wręcz demonstracyjnie wystąpił przeciw Polsce na forum międzynarodowym ONZ, kiedy Polska wystąpiła w obronie interesów swoich rolników¹⁷.

Oba państwa mają częściowo zbieżne interesy w obszarze wzmacniania integracji w obszarze kultury.

Zauważalne są przejawy jednostronnej współpracy (większego zaangażowania Polski w budowanie porozumienia), wynikające m.in. z gry dyplomatycznej Kijowa w czasie wojny, co może tworzyć wrażenie lekceważenia lub nieufności Ukraińców wobec Polaków, ich obaw przed polskością i niechęci do szczerego zbliżenia.

Po stronie ukraińskiej może występować obawa, że prace ekshumacyjne na Ukrainie ukażą światu prawdziwą skalę ludobójstwa wołyńskiego oraz jego szczególne okrucieństwo, co może osłabić wizerunek Ukrainy na arenie międzynarodowej. Ponadto, społeczeństwo ukraińskie może przypuszczać, że Polacy znowu będą chcieli wrócić na Wołyń, będą żądać reparacji, czy odszkodowań w przypadku otwartego podejścia Kijowa do rozliczenia ludobójstwa. Obawy te wzmacnia rosyjska dezinformacja, rozprzestrzeniająca fejk o planowanym podziale Ukrainy i zajęciu jej zachodniej części przez Polskę.

Ukraińcy wolą orientować się na Zachód – Niemcy, Kanadę, inne kraje, także w działaniach kulturalnych (elity). Jest to z jednej strony zrozumiałe, z uwagi na potencjał tych krajów, z drugiej – ostentacyjne pomijanie Polski przeciwdziała rozwojowi dobrych relacji¹⁸.

Identyfikowany jest obecnie mały poziom wsparcia politycznego dla działań w zakresie naukowej współpracy polsko-ukraińskiej.

W oczach Ukraińców fakt, że Polska należy do UE, do której oni dopiero aspirują, ma bardzo duże znaczenie i stanowi wartość, podnosi znaczenie Polski w stosunkach dwustronnych. Polska jako członek Unii może pełnić rolę wsparcia dla Ukrainy w procesie integracji europejskiej i dostępu do funduszy europejskich na rozwój nauki,

¹⁷ Zelenski uderza w „europejskich przyjaciół” na forum ONZ: „Pomagają przygotować scenę pod moskiewskiego aktora”, <https://i.pl/zelenski-uderza-w-europejskich-przyjaciol-na-forum-onz-pomagaja-przygotowac-scene-pod-moskiewskiego-aktora/ar/c1-17905671> (dostęp: 15.11.2024).

¹⁸ Wynika to z zapisów oficjalnego dokumentu MSZ Ukrainy: *Стратегія публічної дипломатії МЗС України 2021-2025*, <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%97/public-diplomacy-strategy.pdf> (dostęp: 15.11.2024).

badań i innowacji. Należy jednak przeanalizować ekonomiczne aspekty członkostwa Ukrainy w UE i rozpocząć świadome kształtowanie zasad, na jakich Ukraina miałaby dołączyć do UE, tak by były one również korzystne dla Polski.

Instytucje i organizacje

Współpraca naukowa na niwie historiografii ma szczególne znaczenie. Dotyczy to zarówno badań dotyczących czasów I Rzeczypospolitej, jak i zagadnień XIX i XX wieku. W przeszłości miały miejsce próby rozmów historyków w ramach różnych formatów. Nie uzyskano jednoznacznego konsensusu co do rzezi wołyńskiej. Problemem są trudne relacje między Instytutami Pamięci Narodowej w Polsce i na Ukrainie (zwłaszcza w kontekście ekshumacji na Wołyniu). Obszar wymiany naukowej, wymiany studenckiej, wspólnych konferencji i seminariów badawczych, publikacji nie jest mocno rozwinięty. Szczególne znaczenie ma dialog historyków z Polski i Ukrainy, zwłaszcza w kontekście badań i interpretacji faktów z trudnej dla obu narodów historii z XIX–XX wieku.

W zakresie instytucjonalnym ma miejsce blokowanie przez ukraińskie urzędy poszukiwań i ekshumacji Polaków (zarówno żołnierzy, jak i ofiar cywilnych), którzy zginęli w wyniku zdarzeń podczas I i II wojny światowej oraz zostali pochowani w bezimiennych grobach. Odbywa się to poprzez mnożenie przeszkód biurokratycznych, co wskazuje na złą wolę w tej kwestii ze strony władz Ukrainy. Od 2017 roku polski IPN kilkakrotnie występował z oficjalną prośbą do ukraińskiego IPN i ukraińskiego Ministerstwa Kultury (nadzorującego tamtejszy IPN) o podjęcie prac ekshumacyjnych na Ukrainie. Nie spotkało się to z konkretną konstruktywną odpowiedzią ze strony ukraińskiej¹⁹.

Problemem jest również odmienne podejście po obu stronach do kwestii oceny II Rzeczypospolitej. Jeśli chodzi o ocenę I Rzeczypospolitej, to aktualnie podejście do tego okresu i wspólnego funkcjonowania w ramach jednego państwa bardzo zmienia się na Ukrainie na korzyść dla relacji polsko-ukraińskich. Rewidowane są koncepcje z okresu sowieckiego, które trwale ukształtowały obraz przeszłości w społeczeństwie ukraińskim.

Stopień promocji kultury polskiej na Ukrainie należy uznać za niewystarczający. Przyczyną jest nie tylko trwająca wojna, ale także zbyt małe możliwości działania

¹⁹Jeszcze przed 2017 rokiem, zgodnie z przepisami ukraińskimi, najpierw należało uzyskać zgodę na poszukiwanie miejsc pochówku. Zgodę na poszukiwanie w konkretnym miejscu wydawało odrębnie kilka instytucji na poziomie lokalnym i państwowym, w tym ukraiński IPN. W każdym z tych urzędów należało złożyć wniosek i komplet dokumentów. Bywało tak, że jedna z instytucji wydawała zgodę, podczas gdy inne zwlekały, twierdziły, że wnioski nie dotarły, zaginęły itp., co skutkowało dużą przewlekłością. Kiedy doszło do poszukiwań i odkryto kości, należało wszystko zasypać i złożyć wniosek o ekshumację, również do kilku instytucji, co znowu długo trwało. Po 2017 roku zablokowana została przez stronę ukraińską możliwość poszukiwań i ekshumacji. Pretekstem było zniszczenie pomnika upamiętniającego UPA na cmentarzu w Hruszowicach i niezgoda na jego odnowienie. Z badań IPN wynika, że nie był to pomnik na grobie (na taki było zezwolenie), lecz upamiętnienie czterech setni UPA (Z zajęć z prof. Krzysztofem Szwagrzykiem w ramach przedmiotowej Szkoły Past and Future – „Kierunek: Ukraina!”).

instytucji (np. Instytutu Polskiego w Kijowie). Jest ich mało, dysponują małymi środkami, instytucje te nie są obecne w mediach dostępnych na Ukrainie.

W roku akademickim 2022/2023 w Polsce studiowało ponad 48 tys. studentów z Ukrainy²⁰. W 2022 roku, na początku inwazji, przebywało w Polsce nawet ok. 6 tys. ukraińskich badaczy²¹. Wymusza to podejmowanie adekwatnych inicjatyw instytucjonalnych na polu koordynowania współpracy akademickiej i naukowej. Ich wzrost powiązany był z ucieczką przed wojną.

Można dostrzec większą i rosnącą otwartość na dialog i wspólną polsko-ukraińską pracę ze zbiorami archiwalnymi w obu krajach. Po 2005 roku polski i ukraiński IPN podejmowały wspólne ustalenia w zakresie obustronnego udostępniania archiwaliów do badań, zwłaszcza nad historią najnowszą. Po stronie polskiej był w to mocno zaangażowany prof. Janusz Kurtyka (prezes IPN w latach 2005–2010)²². W ostatnich latach, zwłaszcza po 2014 r., zaobserwować można większą powściągliwość w tym zakresie po stronie ukraińskiej, mimo że szczególnie polscy historycy są zainteresowani kontynuowaniem dialogu.

Szczególne zainteresowanie tego rodzaju współpracą widoczne jest po stronie polskich badaczy, reprezentujących różne dziedziny nauki. Odzwierciedleniem tego stanu rzeczy jest szereg inicjatyw intensyfikujących obustronną współpracę. Tytułem przykładu, w latach 2018–2021 realizowano projekt Ministerstwa Edukacji i Nauki oraz Politechniki Warszawskiej pt. *Polsko-ukraińska współpraca instytucji przedstawicielskich reprezentujących rektorów, na rzecz doskonalenia działania uczelni*²³. W latach 2016 – 2021 w różnych projektach Polsko-Ukraińskiej Rady Wymiany Młodzieży wzięło udział 11 128 uczestników²⁴. W 2022 roku uruchomiono program Fundacji na rzecz Nauki Polskiej dotyczący wsparcia uczonych z Ukrainy współpracujących z uczonymi z Polski²⁵. W 2023 r. Polska Akademia Nauk i Narodowa Akademia Nauk USA uruchomiły

²⁰ Raport: Na polskich uczelniach studiuje coraz więcej cudzoziemców. Prawie połowa z nich to Ukraińcy, <https://glos.pl/raport-na-polskich-uczelniach-studiuje-coraz-wiecej-cudzoziemcow-prawie-polowa-z-nich-to-ukraincy> (dostęp: 25.11.2024).

²¹ W Polsce przebywa od 3 do 6 tys. ukraińskich naukowców, https://perspektywy.pl/portal/index.php?option=com_content&view=article&id=7236&catid=24&Itemid=119 (dostęp: 25.11.2024).

²² D. Bębnowski, A. Goszczyński, Wstęp, [w:] *Historia, prawda, teraźniejszość. Jak prowadzić stosunki międzynarodowe w kontekście przeszłości? 4.0. Diagnozy, recepty, zapis debat*, red. D. Bębnowski, A. Goszczyński, Fundacja im. Janusza Kurtyki, Warszawa 2022, s. 6.

²³ *Polsko-ukraińska współpraca instytucji przedstawicielskich reprezentujących rektorów, na rzecz doskonalenia działania uczelni. Raport końcowy realizacji Projektu MEIN-PW*, red. I. Degtyarova, J. Woźnicki, Oficyna Wydawnicza PW, Warszawa 2021.

²⁴ Statystyki, <https://wymianymlodziezy.frse.org.pl/projekty/statystyki/> (dostęp: 25.11.2024).

²⁵ Program polsko-ukraińskiej współpracy naukowej, <https://www.fnp.org.pl/fnp-oglasza-nowy-program-dla-polsko-ukrainskiej-wspolpracy-naukowej/> (dostęp: 25.11.2024).

największy na świecie program wsparcia dla ukraińskich naukowców²⁶. Prowadzone są studia polsko-ukraińskie.

Na polu historiografii wzorcowym przykładem są polsko-ukraińskie seminaria naukowe, organizowane np. przez polski IPN (historia najnowsza) lub SGH w Warszawie (historia społeczno-gospodarcza)²⁷. Szereg projektów eksperckich organizuje Centrum Dialogu im. Juliusza Mieroszewskiego w Warszawie²⁸.

Historycy polscy i ukraińscy przyznają, że najmniej wzajemnych kontrowersji wywołują interpretacje wydarzeń z dziejów obu państw okresu średniowiecza i nowożytności, choć pewne nieporozumienia generuje interpretacja dziejów I Rzeczypospolitej, zwłaszcza polityka państwa wobec Kozaków. Więcej sporów wywołują zwłaszcza procesy narodotwórcze w XIX w., najwięcej zaś wydarzenia z XX w., zwłaszcza polityka władz II RP wobec Kresów Wschodnich, okupacja niemiecka i sowiecka oraz ludobójstwo wołyńskie. Kwestie sporne (niezależnie od okresu, łącznie z czasami najdawniejszymi) wykorzystuje propaganda rosyjska, intencjonalnie nimi manipulując, także w interesie rosyjskiej polityki historycznej i imperializmu²⁹.

Ważną rolę uzupełniającą względem instytucji publicznych pełni III sektor. Przykładem są projekty dotyczące dialogu polsko-ukraińskiego, koordynowane przez Fundację Batorego³⁰, Fundację Przyszłość Pokoleń³¹ i inne.

Adekwatne inicjatywy organizuje również Fundacja im. Janusza Kurtyki³². Oprócz pomocy materialnej³³, w 2023 r. fundacja koordynowała chociażby "Polsko-Ukraińskie Forum Przeciwdziałania Dezinformacji Rosyjskiej w obszarze Historii Polski i Ukrainy". Było ono zorganizowane w ramach projektu "Tarcza historii", czyli razem przeciw nieprawdzie. Czteroobszarowe przeciwdziałanie rosyjskiej dezinformacji w obszarze narracji historycznych o Polsce i Ukrainie", którego celem było m.in. realizowanie *fact-checking* w mediach, formułowanie stosownych komentarzy i odpowiedzi na Facebook'u (w językach polskim, angielskim i rosyjskim) oraz opracowanie raportu analitycznego na temat rosyjskiej dezinformacji w kontekście stosunków polsko-

²⁶ Prezes PAN: powstał największy program wsparcia dla ukraińskich badaczy na świecie, <https://naukawpolsce.pl/aktualnosci/news%2C97366%2Cprezes-pan-powstal-najwiekszy-program-wsparcia-dla-ukrainskich-badaczy-na> (dostęp: 25.11.2024).

²⁷ Polsko-Ukraińskie Forum Historyków, <https://ipn.gov.pl/pl/nauka/polsko-ukrainskie-forum> (dostęp: 25.11.2024); Trzecie Ukraińsko-Polskie Forum Historii Gospodarczej i Społecznej, <https://www.sgh.waw.pl/wydarzenia/iii-ukrainsko-polskie-forum-historii-gospodarczej-i-spoecznej> (dostęp: 25.11.2024).

²⁸ <https://mieroszewski.pl/> (dostęp: 25.11.2024).

²⁹ A. Goszczyński, *Propaganda i dezinformacja w polityce historycznej Federacji Rosyjskiej wobec Polski i Ukrainy (na podstawie publikacji na rosyjskich i prorosyjskich portalach internetowych w 2023 r.)*, Fundacja im. Janusza Kurtyki, Warszawa 2023, s. 26-41.

³⁰ <https://www.batory.org.pl/> (dostęp: 25.11.2024).

³¹ <https://przyszlocpokolen.pl/> (dostęp: 25.11.2024).

³² <https://fundacjakurtyki.pl/> (dostęp: 25.11.2024).

³³ Wsparcie dla Ukrainy, <https://fundacjakurtyki.pl/wsparcie-dla-ukrainy/> (dostęp: 25.11.2024).

ukraińskich. W ramach forum zorganizowano wspólne obrady historyków z Polski i Ukrainy, którzy zidentyfikowali kluczowe problemy w interpretacji faktów i procesów w historii obu narodów oraz zaproponowali merytoryczne recepty w tym względzie. Dyskusja obejmowała trzy okresy historyczne: średniowiecze i nowożytność, XIX w. oraz XX w.³⁴ Relacje dyplomatyczne Polski z Ukrainą w kontekście historycznym stanowiły również przedmiot debat, zorganizowanych w latach 2019–2020 i 2022 w ramach kolejnych edycji projektu „Historia, prawda, teraźniejszość. Jak prowadzić stosunki międzynarodowe w kontekście przeszłości?”³⁵.

Aktualnie istnieje szereg organizacji, fundacji oraz stowarzyszeń polsko-ukraińskich zajmujących się pomocą Ukrainie i/lub relacjami polsko-ukraińskimi, np.: Centrum Mieroszewskiego³⁶, Fundacja Ukraina³⁷, Stowarzyszenie Przyjaźni Polsko-Ukraińskiej Zustricz³⁸, Fundacja Zustricz³⁹, Fundacja Ukraiński Dom, czy Stand with Ukraine⁴⁰.

Społeczeństwo

W kontekście kultury na Ukrainie starsze pokolenie zna polskie filmy i aktorów (np. Barbarę Brylską), młodsze rozpoznaje dzieła m.in. Andrzeja Sapkowskiego (*Wiedźmin*). Z uwagi na sonety krymskie znana jest fragmentarycznie twórczość Adama Mickiewicza, Jerzego Hoffmana (w szczególności film pt. *Ogniem i Mieczem*). Rozpoznawalne są polskie miasta: Lublin, Kraków, Warszawa, Gdańsk, co spowodowane jest faktem, iż są to miasta akademickie.

W związku z podnoszeniem tematu ludobójstwa na terenie Wołynia i dawnej Małopolski Wschodniej z okresu II wojny światowej rośnie zainteresowanie tym problemem wśród Ukraińców. Znaczna ich część nigdy o rzezi wołyńskiej nie słyszała, z czego Polacy nie zdają sobie sprawy. Pojawiają się ukraińskie materiały na ten temat w Internecie, niestety przeważnie relatywizujące, poszukujące symetrii, zawierające półprawdy lub wręcz kłamstwa⁴¹.

³⁴ A. Goszczyński, *op. cit.*

³⁵ *Historia, prawda, teraźniejszość. Jak prowadzić stosunki międzynarodowe w kontekście przeszłości? Diagnozy, recepty, zapis debat*, red. D. Bębnowski, Fundacja im. Janusza Kurtyki, Warszawa 2019, s. 225–273; *Historia, prawda, teraźniejszość. Jak prowadzić stosunki międzynarodowe w kontekście przeszłości? 2.0. Diagnozy, recepty, zapis debat*, red. D. Bębnowski, Fundacja im. Janusza Kurtyki, Warszawa 2020, s. 229–254; *Historia, prawda, teraźniejszość. Jak prowadzić stosunki międzynarodowe w kontekście przeszłości? 4.0. Diagnozy, recepty, zapis debat*, red. D. Bębnowski, A. Goszczyński, Fundacja im. Janusza Kurtyki, Warszawa 2022.

³⁶ <https://mieroszewski.pl/> (dostęp: 25.11.2024).

³⁷ <https://fundacijaukraina.eu/> (dostęp: 25.11.2024).

³⁸ <https://www.eurodesk.pl/organizacje/stowarzyszenie-przyjazni-polsko-ukrainskiej-zustric> (dostęp: 25.11.2024).

³⁹ <https://zustricz.pl> (dostęp: 25.11.2024).

⁴⁰ <https://www.standwukraine.org/> (dostęp: 25.11.2024).

⁴¹ *Волинська Трагедія 1943–1944. Хто винен?*, <https://www.youtube.com/watch?v=BXRJfnXywm8> (dostęp: 22.11.2024); *Wołyńska tragedia: Co naprawdę wydarzyło się między Polakami a Ukraińcami?*,

W wyniku migracji ekonomicznej i wojennej wielu Ukraińców po raz pierwszy znalazło się w Polsce. Nastąpiło pewne zbliżenie obu społeczeństw, lecz w tym obszarze występuje wiele deficytów. W szczególności wśród Ukraińców występuje brak znajomości historii relacji Polski i Ukrainy, w tym pozytywnych kart, dominują schematy pochodzące z czasów ZSRS i identyfikacje Polaków w realiach walki klasowej („polskie pany”). Z kolei Polacy widzą Ukraińców przede wszystkim przez pryzmat taniej siły roboczej (pracownicy fizyczni na budowach, kelnerki td.), co tylko pogłębia powyższe schematy.

Aktualnie występuje zjawisko odkrywania przez Ukraińców dziejów I Rzeczypospolitej w innej wersji niż ta odziedziczona po ZSRR – odkłamywanie jej, dowartościowanie dziedzictwa tzw. demokracji szlacheckiej w charakterze Ukraińców, ich zamiłowania do wolności itp.

W Polsce następuje popularyzacja kultury ukraińskiej siłami działaczy polskich i ukraińskich, wydawanie książek autorów ukraińskich, koncerty, wystawy (np. Witryna Domu Wschodniego⁴², Dom Ukraiński itp.). W naturalny sposób następuje również pewne zaznajomienie się ze współczesną kulturą polską przez Ukraińców żyjących w Polsce.

W zachodniej Ukrainie negatywnym trendem jest przemilczanie wspólnej historii lub jej fałszowanie. Przykładem przeinaczenia widoczne w opisach atrakcji turystycznych, np. w opisach zabytków (takich jak Kamieniec Podolski – prezentowany jako twierdza turecka), przykładowe teksty z reklamowych materiałów biur turystycznych (opis Lwowa: *Mimo wielesetletniej okupacji polskiej, zawsze zachowywał odwieczny ukraiński charakter (...) również w okresie międzywojennym, mimo liczebnej przewagi Polaków i Żydów; albo Stanisławowa: Pradawny lwano-Frankiwsk, powstały w 1662 r. na terenie ukraińskich wsi, okupowanych przez polskiego magnata Potockiego. Nowo założone miasto otrzymało sztuczną nazwę Stanisławów, dopiero po 300 latach udało się ją odrzucić, tym samym zrzucając jarzmo polskich panów. (...) Na szczycie góry Pop Iwan można wypocząć w ukraińskim obserwatorium im. Piłsudskiego*). Wydany na Ukrainie przewodnik po Polsce zawiera tendencyjnie opisane mapy rzekomo rdzennie ukraińskich ziem leżących w granicach obecnej Polski (np. *ukraińskie etniczne ziemie w obszarze Polski*)⁴³. Ponadto, istnieje trend powielania stereotypów z czasów sowieckich

<https://www.youtube.com/watch?v=6D05S7FY4wU> (dostęp: 22.11.2024);
<https://www.google.com/search?client=firefox-b-d&q=%D1%8F%D0%BA%D0%B0+%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B4%D0%B0+%D0%BF%D1%80%D0%BE+%D0%B2%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%83+%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%B3%D0%B5%D0%B4%D1%96%D1%8E%3F> (dostęp: 22.11.2024).

⁴² Witryna domu wschodniego, <https://karta.org.pl/portale/witryna-domu-wschodniego> (dostęp: 22.11.2024).

⁴³ *Український путівник по Польщі. Українські історико-етнічні землі в Польщі*, <https://bookforum.ua/books/1809> (dostęp: 22.11.2024).

odnośnie Polski przy jednoczesnej gloryfikacji weteranów formacji sojuszniczych nazistowskich Niemiec (np. SS Hałyczyna).

W minionych latach nastąpiło znaczne, a miejscami całkowite zatarcie śladów obecności Polaków na Wołyniu i historycznej obecności Polski w kulturze Lwowa i innych miast. Zauważa się intencjonalne nazywanie ulic, przy których znajdują się polskie placówki takimi imionami jak Romana Szuchewycza⁴⁴.

Z kolei pozytywnym przykładem bardzo dobrego stosunku do Polski i Polaków jest powszechne stanowisko wyrażane przez żołnierzy w oddziałach otrzymujących pomoc od polskich wolontariuszy, czy używających polskiego sprzętu. Należy pamiętać, że ci ludzie będą wymagali pomocy również po wojnie. Duża część społeczeństwa ukraińskiego przeżyła wydarzenia traumatyzujące, część doznała traumy lub ma objawy PTSD, co ma wpływ na ich działania, reakcje, zachowania. Należy wziąć pod uwagę, że ludzie ci pilnie potrzebują wsparcia. Dotyczy to nie tylko żołnierzy frontowych, czy mieszkańców Donbasu, ale także mieszkańców innych regionów oraz uchodźców, w tym dzieci, przebywających w Polsce.

Istnieje pewna liczba Polaków i Ukraińców, która widzi sens w zacieśnianiu relacji, wzajemnie się docenia, pamięta o wspólnym dziedzictwie. Na Ukrainie obecna jest również zauważalna grupa Ukraińców o polskich korzeniach, dumnych ze swojego pochodzenia – niestety, nie są wspierani przez Polskę w zorganizowany sposób⁴⁵.

⁴⁴ *Ukraińskie miasto nazywa ulicę imieniem Romana Szuchewycza, naczelnego dowódcy UPA*, <https://www.rp.pl/polityka/art37672851-ukrainskie-miasto-nazywa-ulice-imieniem-romana-szuchewycza-naczelnego-dowodcy-upa> (dostęp: 22.11.2024).

⁴⁵ Z relacji i wywiadów zob. np.: ks. Paweł Ostrowski MIC z Chmielnickiego, kapelan wojskowy, wywiad w „Słowo Wśród Nas” 2024, Nr 7;; Giennadij Szewczuk z Chmielnickiego, polski patriota, wywiad w: „Słowo Wśród Nas” 2024, Nr 9; Denis Hajduk, chirurg z Azowstali, w wywiadzie po powrocie z niewoli mówił, że szczyści się tym, że płynie w nim polska krew (za co był dodatkowo bity przez Rosjan w niewoli): *ДЕНІС ГАЙДУК: Азовсталь – це найстрашніше що було у моєму житті*, <https://www.youtube.com/watch?v=6POL9vi7LJc> [fragment 1:01:26] (dostęp: 22.11.2024).

Język, komunikacja i edukacja

Relacje polsko-ukraińskie w obszarze języka, komunikacji i edukacji przechodzą intensywną transformację pod wpływem wydarzeń politycznych, historycznych i społecznych. Dynamiczne zmiany geopolityczne, w tym pełnoskalowa inwazja Rosji na Ukrainę, zbliżyły oba społeczeństwa. To otworzyło możliwości współpracy i zrozumienia, ale też uwidoczniło wyzwania, które wynikają z różnic kulturowych oraz historycznych napięć.

Polska stała się kluczowym partnerem Ukrainy w wymiarze humanitarnym i politycznym, co nasiliło kontakty między społeczeństwami obu krajów. Migracja ukraińska do Polski, zarówno przed 2022 rokiem, jak i po nim, znacząco zwiększyła liczbę osób posługujących się językiem ukraińskim i rosyjskim w Polsce. Jednocześnie Ukraińcy w Polsce nie wskazują języka jako elementu problematycznego dla życia i pracy w Polsce.

Dialog w obszarze polityki pamięci, który często znajduje odzwierciedlenie w kulturze, wymaga szczególnej uwagi. Złożona przeszłość, w tym trudne momenty historii wspólnej, takie jak rzeź wołyńska, są wciąż obecne w narracjach społecznych i medialnych obu krajów. Wyzwanie stanowi budowa wspólnej przyszłości i dobrych sąsiedzkich relacji opartej na wzajemnym szacunku.

Obszar języka, komunikacji i edukacji odgrywa kluczową rolę w dyplomacji publicznej. Przyczynia się do budowania porozumienia, promowania pozytywnych narracji i zwiększania świadomości tego, co ważne w naszych społeczeństwach współcześnie.

Nigdy wcześniej nasze społeczeństwa nie miały tak długotrwałej, codziennej i głębokiej interakcji. Potencjał kontaktów międzyludzkich warto wykorzystać, a język, komunikacja i edukacja idealnie się do tego nadają. Polska znalazła się w sytuacji, w której może budować *soft power* i pozytywny wizerunek wśród Ukraińców.

Napływ ukraińskich uchodźców oraz integracja ukraińskich dzieci w polskim systemie szkolnym stworzyły szansę na rozwój kompetencji językowych i kulturowych w polskich instytucjach edukacyjnych i kulturalnych. Znajomość języka ukraińskiego może stać się mostem, który ułatwi integrację społeczną, wzbogaci ofertę edukacyjną oraz przyczyni się do budowania pozytywnego wizerunku Polski jako kraju otwartego i wspierającego.

Z drugiej strony, brak wystarczających zasobów kadrowych i materiałów dydaktycznych może rodzić napięcia i poczucie niedostosowania wśród uczniów oraz ich rodzin. Bez odpowiedniego wsparcia istnieje ryzyko, że proces integracji będzie utrudniony, a potencjalne korzyści wynikające z dwustronnej wymiany kulturowej zostaną zmarnowane. Polska ma możliwość zbudować dobre skojarzenia wśród Ukraińców i Ukrainek. Nie tylko tych, którzy przebywają w naszym kraju, ale też u ich rodzin i znajomych w innych państwach.

Na Ukrainie trwa ukrainizacja, również w aspekcie językowym. Jest on językiem urzędowym, więc polska dyplomacja publiczna musi komunikować polskie cele właśnie w tym języku. Język rosyjski pozostaje dla wielu Ukraińców i Ukrainek językiem komunikacji, ale polska dyplomacja publiczna musi stawiać na język ukraiński w kontaktach ze społeczeństwem. W ten sposób będzie wspierać ukrainizację, czym wpisze się w oficjalną linię Kijowa.

Polska dyplomacja publiczna powinna w miarę możliwości mieć wrażliwość na aspekt językowy, aby skutecznie budować wzajemne zrozumienie i wzmacniać relacje między narodami. W polsko-ukraińskim dialogu kluczowe jest mówienie językiem zrozumiałym i otwartym, który unika historycznych zadrażeń i respektuje wrażliwość partnera. Należy zatem unikać odniesień do terminów, czy narracji, które mogą być odbierane jako paternalistyczne. Lepiej wybrać komunikaty neutralne i konstruktywne. Taka strategia umożliwia budowanie relacji opartych na szacunku i wspólnych wartościach, a także wspiera dialog w duchu porozumienia i kooperacji.

Polityka

Strategie dyplomacji publicznej w obszarze języka, komunikacji i edukacji są często niedostosowane do dynamicznie zmieniających się realiów społeczno-politycznych. Występuje niedostateczna wymiana doświadczeń i brak systematycznej współpracy między instytucjami edukacyjnymi obu krajów. Niewystarczające jest wsparcie dla edukacji językowej w obu krajach (np. kursy języka ukraińskiego w Polsce i języka polskiego na Ukrainie).

Należy zwracać uwagę na różnice w obszarze komunikacji, które wynikają z innego stylu uprawiania polityki. Na Ukrainie dominuje model postsowiecki, który wyraża się twardym i bezkompromisowym oraz transakcyjnym myśleniem i komunikowaniem. Mając świadomość takiego stylu uprawiania polityki, można odpowiadać stanowczo, ale merytorycznie i bez zbędnych emocji.

W dyplomacji publicznej Polska powinna używać języka zrozumiałego dla partnera. Komunikować się jasno, wyrażnie i bez kompleksów.

Polska dyplomacja publiczna powinna pokazywać na Ukrainie polski punkt widzenia bez mentorstwa i paternalizmu. Nacisk powinna kłaść na podobieństwa i wspólne interesy. Istotną trudność stanowi pewna roszczeniowość Ukrainy we wzajemnych kontaktach oraz swoista naiwność strony polskiej.

Państwo polskie winno wspierać polskie placówki edukacyjne (personalnie, finansowo, organizacyjnie), które nie były przygotowane na inkluzję tak dużej liczby uczniów z Ukrainy. W 2024 r. było to 188 tys. Ukraińców-uchodźców (po agresji z 2022 roku) oraz

102,3 tys. Ukraińców-migrantów (przed agresją z 2022 roku). Łącznie jest to 290,3 tys. osób, co stanowi 5,5% wszystkich uczniów w Polsce⁴⁶.

Instytucje i organizacje

Dochodzi do rywalizacji o ograniczone zasoby. Pojawiają się trudności w realizacji wspólnych projektów ze względu na ograniczenia wynikające z sytuacji wojennej.

Duża liczba ukraińskich migrantów i uchodźców w Polsce wymaga takich narzędzi wspierających ich integrację, które jednocześnie umożliwiają zachowanie tożsamości językowej i kulturowej. Da to przekaz, że można się w Polsce odnaleźć z uwagi na bliskość kulturową i językową.

Działalność polskich organizacji na Ukrainie powinna skupić się na promowaniu Polski jako dobrego miejsca do życia, nauki i robienia biznesu.

Polskie organizacje i instytucje powinny mówić na Ukrainie językiem korzyści. Należy przyciągać do nas pozytywnym przekazem, w którym Polska jest krajem możliwości, szans, pewności, spokoju, przestrzeni unijnej.

W polskich szkołach widoczne są wyzwania natury kadrowej, organizacyjnej i językowej, które utrudniają integrację polskich i ukraińskich uczniów. Placówki edukacyjne nie są przygotowane pod kątem językowym i psychologicznym, aby odpowiedzieć na potrzeby ukraińskich uczniów, w tym wyzwania związane z doświadczeniem traumy wojennej.

Społeczeństwo

Na Ukrainie obecne jest przekonanie, że ukraiński jest dialektem i językiem niewykształconej części społeczeństwa⁴⁷. Znajomość ukraińskiego nie uchodzi w Polsce za przydatną, bo lepiej znać rosyjski.

Ukraińskie zabytki i dobra kultury Polacy zawężają do dziedzictwa polskiego. W naszej powszechnej świadomości nie funkcjonuje nowoczesna i wielkomiejska Ukraina.

⁴⁶ *Uczniowie z Ukrainy. Co mówią nowe dane?*, <https://ceo.org.pl/co-wiemy-o-uczniach-z-ukrainy-z-doswiadczeniem-uchodzstwa-w-polskiej-szkole/> (dostęp: 22.11.2024).

⁴⁷ At the turn of the 19th and 20th centuries, two-thirds of the townspeople in Greater Ukraine were Russians and Russified Jews owing to the resettlement policy. The vast majority of peasants were Ukrainians. When industrialisation began and peasants moved en masse to the city, they switched to a more common language, and the opposition emerged: Ukrainian was the language of the village, and Russian was the language of the city. Źródło: <https://www.ukrainer.net/what-is-the-ukrainian-language/> 2. "Ale równie ważne jego zdaniem jest to, że tożsamość językowa Ukrainy była kwestionowana przez wieki polityki najpierw carskiej, a potem sowieckiej, która przedstawiała język ukraiński jako rodzaj niepoprawnego rosyjskiego, język wsi." - na tekst the Economist powołuje się tutaj portal TVN24: <https://tvn24.pl/swiat/atak-rosji-na-ukraine-kursy-jezyka-ukrainskiego-ukraincy-porzucaja-rosyjski-the-economist-st6087761>

Dostrzega się brak powszechnej wiedzy o współczesnych artystach ukraińskich, zwłaszcza muzykach.

W mediach i narracjach społecznych obecne są negatywne stereotypy, które mogą wpływać na percepcję drugiej kultury. Brakuje wystarczającej liczby inicjatyw edukacyjnych i kulturalnych mających na celu przeciwdziałanie uprzedzeniom.

Polacy nie mają przekonania, że Ukraina to dobry kierunek do spędzania czasu (wyjazdy turystyczne i krajoznawcze) i lokowania kapitału.

Polscy uczniowie napotykają bariery w zakresie integracji z ukraińskimi uczniami. Obejmują one sferę języka i mentalności, a także problem zetknięcia się z traumą wojenną. Występują przejawy odosobnienia uczniów ukraińskich względem Polaków.

Obecność ukraińskich dzieci w polskiej szkole stanowi dużą szansę, ale i wyzwanie. Potrzebne jest wsparcie, aby faktycznie mogły posługiwać się językiem polskim i korzystać z lekcji, a nie tylko spędzały na niej czas. To pokaże też polskim uczniom i ich rodzicom, że wymagamy tyle samo od ukraińskich dzieci.

Gospodarka i bezpieczeństwo

Aktualna sytuacja w relacjach polsko-ukraińskich w obszarze gospodarki i bezpieczeństwa charakteryzuje się dynamiczną współpracą i strategicznymi inicjatywami. Polska pozostaje jednym z najważniejszych sojuszników Ukrainy, szczególnie w kontekście trwającej wojny. Rząd Polski odgrywa kluczową rolę we wspieraniu Ukrainy poprzez pomoc wojskową oraz wsparcie w kwestii uchodźców. Współpraca gospodarcza między obydwojema krajami rozwija się, a polskie firmy wykazują zainteresowanie rynkiem ukraińskim, zwłaszcza w branżach: paliwowo-energetycznej, rolno-spożywczej, transportowej, turystycznej, maszynowej, chemicznej, budowlanej, meblarskiej, finansowej, zbrojeniowej, lotniczej, kosmicznej, IT. Zaangażowanie Polski w procesie powojennej odbudowy gospodarczej leży w interesie polskiego kapitału publicznego i prywatnego. Mimo ograniczeń instytucjonalnych, regulacyjnych i destabilizacji wojennej, należy wspierać rodzime inwestycje na Ukrainie oraz wzajemny przepływ siły roboczej, kapitału, towarów i usług⁴⁸.

W obszarze bezpieczeństwa obie strony pogłębiają współpracę wojskową i obronną. Polska wzmacnia swoją postawę obronną, oferując wsparcie dla sił ukraińskich oraz uczestnicząc we wspólnych ćwiczeniach wojskowych. Podpisanie umowy o współpracy polsko-ukraińskiej w zakresie bezpieczeństwa jest dowodem na trwającą strategiczną koordynację.

Ponadto, obie strony pracują nad zbliżeniem swoich ekonomicznych ram instytucjonalnych, a Polska wspiera ukraińskie reformy oraz dostosowanie regulacji, co ma na celu ułatwienie możliwości biznesowych.

W nadchodzących latach oczekuje się dalszego wzrostu tej współpracy, zwłaszcza w miarę kontynuowania przez Ukrainę procesu integracji z UE i odbudowy swojej gospodarki po wojnie. Zaangażowanie Polski pozostaje kluczowe zarówno dla ukraińskiej strategii obronnej, jak i dla wysiłków związanych z odbudową kraju. Ilustracją rosnącego zainteresowania strony polskiej w tym zakresie są kolejne konferencje eksperckie dedykowane odbudowie Ukrainy, która miałaby uwzględniać takie obszary jak: reparacje, rozliczenie zbrodni wojennych oraz zjawisko traumy, problemy migracji, urbanistykę, szkolnictwo wyższe, rolnictwo, przedsiębiorczość społeczną, handel i inwestycje⁴⁹.

⁴⁸ Zob. np. *Raport. Stan i perspektywy partnerstwa strategicznego Polski i Ukrainy. Punkt widzenia Polski i Ukrainy*, red. M. Pietraś, W. Baluk, H. Perepelytsya, UMCS, Instytut Europy Środkowej, Lublin-Kraków 2021, *passim*.

⁴⁹ Zob. np. *Konferencja Newkraine na Ukł: przebudowa Ukrainy w zmieniającej się Europie*, <https://www.uni.lodz.pl/aktualnosc/szczegoly/konferencja-newkraine-przebudowa-ukrainy-w-zmieniajacej-sie-europie> (dostęp: 02.12.2024).

Polska pomaga Ukrainie w utrzymaniu płynności finansowej. W marcu 2022 roku Narodowy Bank Polski zawarł z Narodowym Bankiem Ukrainy umowę o linii swapowej dotyczącej notowań hrywny do dolara amerykańskiego. W ten sposób NBP pomaga ukraińskiemu bankowi centralnemu w zachowaniu wymienialności hrywny na inne waluty. Maksymalna kwota transakcji wynosi 1 mld dolarów. Umowa została przedłużona w kwietniu 2023 roku⁵⁰.

Nadmienić należy, że wyzwaniem będzie przejście od postawy wsparcia, czasem bezwarunkowego, które stało się cechą polskiej polityki względem Ukrainy, do relacji bilateralnych opartych na zasadzie wzajemności, które powinny cechować się partnerską relacją międzypaństwową. W obecnym okresie, gdy trwa wojna, równoprawne traktowanie Ukrainy zawsze poprzedza publiczna dyskusja odnośnie do faktu koniecznego większego wsparcia dla Ukrainy – dochodzi do zamiany terminu „wzajemna korzyść” na „wsparcie” w relacjach gospodarczych i wojskowych. Ten drugi obszar wymyka się jednak prostej kalkulacji. Z uwagi na rosyjskie dążenie do odbudowy imperium, z jasnymi odwołaniami tamtejszych władz do imperium carów i ZSRS oraz stref wpływów, gdyby nie starcie wojskowe na obecnej linii frontu z wojskami ukraińskimi, dochodziłoby zapewne do napięć, wojny hybrydowej lub po prostu agresji zbrojnej na terytorium państw bałtyckich, a nawet Rzeczypospolitej. Dlatego też wojskowe wsparcie sił zbrojnych Ukrainy stanowi narzędzie utrzymywania Rosji w dalszej odległości od granic państwa polskiego, wiązania i wyczerpywania tych sił oraz zmniejszenia oczekiwań decydentów na Kremlu względem możliwych do uzyskania zdobyczy. Powyższe korzyści wymykają się kalkulacji potencjalnych zysków i strat. Nieznany jest wpływ zdarzeń, których unikamy, na naszą gospodarkę czy społeczeństwo – w szczególności, gdy polskie wsparcie dokonywane jest poprzez donacje sprzętu przeznaczonego do wycofania w perspektywie najbliższych lat lub produktów polskiego przemysłu obronnego (brak kosztów utylizacji), które nie były wcześniej sprawdzone bojowo (wsparcie potencjalnego eksportu).

Po stronie ukraińskiej brakuje zrozumienia polskich uwarunkowań, np. w takich obszarach jak rolnictwo i transport. W czasie kryzysu zbożowego w 2023 roku Ukraina, zamiast negocjować z Polską, złożyła skargę do Światowej Organizacji Handlu (WTO) i posądziła polski rząd o niszczenie relacji polsko-ukraińskich. Sam prezydent Zełenski oskarżył polskie władze o sprzyjanie Putinowi⁵¹. Co więcej, w sierpniu 2023 roku

⁵⁰ Narodowy Bank Polski przedłużył umowę o linii swapowej dla Narodowego Banku Ukrainy, <https://nbp.pl/nbp-i-nbu-przedluzaja-umowe-o-wspolpracy/> (dostęp: 02.12.2024).

⁵¹ „Zwiastuny konfliktu z Polską pojawiły się niemal natychmiast po inwazji Rosji na Ukrainę”. Czy ten sojusz przetrwa?, <https://www.forbes.pl/opinie/kryzys-zbozowy-zwiastuny-konfliktu-z-polska-pojawily-sie-zaraz-po-inwazji-rosji/bcbt5e3> (dostęp: 02.12.2024); Kontrowersyjne słowa Zełenskiego na forum ONZ. Ambasador Ukrainy w Polsce wezwany do MSZ, <https://polskieradio24.pl/artukul/3245663,kontrowersyjne-slowa-zelenskigo-na-forum-onz-ambasador-ukrainy-w-polsce-wezwany-do-msz> (dostęp: 02.12.2024).

doradca Zełenskiego zapowiedział, że choć na razie Polska i Ukraina współpracują, po wojnie będą konkurować⁵²:

Polityka

Relacje polsko-ukraińskie w obszarze gospodarki i bezpieczeństwa odgrywają kluczową rolę w stabilności regionu Europy Środkowo-Wschodniej. Polityka obu krajów jest kształtowana przez współczesne wyzwania geopolityczne, wzajemne interesy gospodarcze oraz historyczne i kulturowe więzi i antagonizmy.

Polska i Ukraina rozwijają współpracę handlową, będąc dla siebie istotnymi partnerami. Polska jest jednym z głównych rynków eksportowych Ukrainy oraz jednym z kluczowych partnerów w imporcie. Inwestycje polskich firm na Ukrainie obejmują sektory takie jak przetwórstwo rolno-spożywcze, budownictwo, IT oraz energetyka. Polska korzysta z geograficznej bliskości Ukrainy, co ułatwia rozwój wymiany handlowej.

Rozbudowa infrastruktury transgranicznej (drogi, kolej, przejścia graniczne) to priorytet w relacjach gospodarczych. Projekty takie jak Via Carpathia, czy wspólne przedsięwzięcia kolejowe mają na celu poprawę przepustowości i integrację regionu. Polska jest ważnym węzłem tranzytowym dla ukraińskich towarów eksportowanych do UE, w tym produktów rolnych i metali.

W obszarze energetyki kluczowym wyzwaniem jest zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego i dywersyfikacja źródeł energii. Polska pomaga Ukrainie w uniezależnieniu się od rosyjskiego gazu, oferując alternatywne szlaki dostaw gazu oraz współpracując przy projektach energetyki odnawialnej.

W kontekście rosyjskiej agresji na Ukrainę Polska odegrała kluczową rolę w dostarczaniu Ukrainie wsparcia militarnego, w tym sprzętu wojskowego, amunicji i szkoleń dla ukraińskich żołnierzy. Współpraca wojskowa obejmuje również koordynację w ramach NATO oraz wymianę doświadczeń. Polska i Ukraina uczestniczą we wspólnych ćwiczeniach wojskowych, co wzmacnia interoperacyjność sił zbrojnych i przygotowanie do reagowania na wspólne zagrożenia. Szczególną rolę odgrywają projekty takie jak wspólna brygada LITPOLUKRBRIG, która jest symbolem regionalnej współpracy wojskowej.

Kooperacja w zakresie ochrony granicy polsko-ukraińskiej obejmuje przeciwdziałanie nielegalnej migracji, przemytowi i innym formom przestępczości transgranicznej. Nasza

⁵² Zmiana o 180 stopni. Zdumiewające słowa o relacjach Polski z Ukrainą, <https://www.money.pl/gospodarka/polska-i-ukraina-beda-ze-soba-konkurowac-doradca-zelenskiego-zaskoczyl-6927651462675104a.html> (dostęp: 02.12.2024).

granica z Ukrainą jest jednocześnie granicą zewnętrzną UE, co zwiększa jej strategiczne znaczenie.

Polska odegrała kluczową rolę w przyjmowaniu uchodźców z Ukrainy po rosyjskiej inwazji w 2022 roku, co dodatkowo zacieśniło relacje między krajami. Wsparcie humanitarne jest ściśle powiązane z kwestiami bezpieczeństwa i stabilności społecznej.

Oba państwa mają częściowo zbieżne interesy w obszarze gospodarki i bezpieczeństwa. Współpraca gospodarcza w wielu obszarach ma potencjał rozwojowy, np. w inwestycjach wzajemnych i handlu dwustronnym. Możliwa jest również owocna współpraca dla obu stron w obszarze militarnym (uzbrojenie i amunicja), w tym w zakresie rozwiązań typu *dual-use*.

Zbieżne interesy:

- wojskowość, silna ukraińska armia;
- transfer technologii wypracowanych z okazji konfliktu do polskiej armii;
- rynek inwestycji;
- dywersyfikacja źródeł energii;
- rozszerzenie rynków zbytu;
- przeciwstawianie się wpływom rosyjskim na arenie międzynarodowej i uświadamianie świata, jak duże zagrożenie stanowi Rosja w obecnym kształcie.

Rozbieżne interesy:

- wzajemne uzupełnienie rynku pracy w Polsce przez pracowników z Ukrainy (odpływ rąk do pracy z Ukrainy);
- rolnictwo i polityka rolna (przewaga efektu skali po stronie Ukrainy, ograniczenia wynikające z unijnej polityki rolnej);
- transport (silna nierówna konkurencja z powodu uwarunkowań UE);
- nierówności w obszarze regulacyjnym (np. wynikające z polityk klimatycznych), zmniejszające konkurencyjność produktów z Polski względem produktów z Ukrainy;
- przewaga kapitałowa po stronie Ukrainy wynikająca z tamtejszej oligarchicznej struktury biznesu.

Należy pamiętać, że Polska przekazała istotne uzbrojenie i przeprowadziła szkolenia militarne dla Ukrainy bezwarunkowo i bezpłatnie. Polska wspiera Ukrainę w zakresie militarnym w sposób jednostronnie korzystny dla tego państwa (bezwarunkowe wsparcie potrzeb drugiej strony). Polsko-ukraińskie porozumienie w dziedzinie

bezpieczeństwa, podpisane 8 lipca 2024 roku, jest jednostronnie korzystne dla Ukrainy⁵³.

Instytucje i organizacje

Relacje polsko-ukraińskie w obszarze gospodarki i bezpieczeństwa są wspierane przez liczne instytucje i organizacje na poziomie dwustronnym, regionalnym oraz międzynarodowym. Ich działalność ma kluczowe znaczenie dla rozwoju współpracy i realizacji wspólnych celów.

Polsko-Ukraińska Izba Gospodarcza (PUIG) jest główną platformą współpracy gospodarczej między Polską a Ukrainą, organizuje fora gospodarcze, wspiera przedsiębiorców i promuje wymianę handlową.

Rady Międzyrządowe ds. Współpracy Gospodarczej są strukturami koordynującymi współpracę gospodarczą na szczeblu rządowym, zajmują się m.in. harmonizacją regulacji handlowych i projektami infrastrukturalnymi.

W ramach Inicjatywy Trójmorza (Three Seas Initiative) Polska i Ukraina uczestniczą w projektach infrastrukturalnych i energetycznych (choć Ukraina ma status partnera, a nie członka). Inicjatywa ta promuje rozwój sieci transportowych i energetycznych łączących region od Bałtyku po Morze Czarne.

Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju (EBOR) finansuje projekty inwestycyjne, w szczególności w obszarze infrastruktury i energetyki na Ukrainie, a Polska często wspiera projekty realizowane w ramach EBOR z korzyścią dla obu krajów.

Bank Światowy i UE realizują programy wsparcia dla Ukrainy, obejmujące reformy gospodarcze, rozwój infrastruktury oraz integrację z rynkiem unijnym.

LITPOLUKRBRIG (Polsko-Litewsko-Ukraińska Brygada) jest wielonarodową jednostką wojskową z siedzibą w Polsce. Stanowi symbol regionalnej współpracy militarnej. W ramach tej inicjatywy prowadzone są szkolenia i ćwiczenia, które wzmacniają interoperacyjność sił zbrojnych Polski, Ukrainy i Litwy. Funkcjonuje też Polsko-Ukraińska Komisja ds. Współpracy Wojskowej, koordynująca wspólne działania wojskowe, ćwiczenia i projekty modernizacyjne. Polska jako członek NATO aktywnie

⁵³ *Polsko-ukraińskie Porozumienie w Dziedzinie Bezpieczeństwa*, <https://www.gov.pl/web/premier/polsko-ukrainskie-porozumienie-w-dziedzinie-bezpieczenstwa> (dostęp: 02.12.2024); *Umowa rządowa czy międzynarodowa? Eksperti oceniają, co podpisał Tusk z Zełenskim*, <https://konkret24.tvn24.pl/polska/porozumienie-polski-z-ukraina-umowa-rzadowa-czy-miedzynarodowa-eksperti-oceniaja-st8005890> (dostęp: 02.12.2024).

wspiera Ukrainę w zacieśnianiu współpracy z Sojuszem, a programy takie jak *NATO-Ukraine Partnership* obejmują szkolenia, modernizację sił zbrojnych i wymianę informacji.

OBWE (Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie) monitoruje sytuację bezpieczeństwa na Ukrainie, zwłaszcza w kontekście konfliktu w Donbasie. Polska przewodniczyła OBWE w 2022 roku, co wzmocniło jej zaangażowanie na rzecz stabilizacji regionu.

Europejska Misja Doradcza na Ukrainie (EUAM) wspiera reformy policyjne, sądowe i antykorupcyjne.

Agendy ONZ, takie jak UNHCR (Wysoki Komisarz ds. Uchodźców) i UNDP (Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju), wspierają działania humanitarne oraz stabilizacyjne na Ukrainie.

Forum Polsko-Ukraińskie organizuje regularne spotkania przedstawicieli rządów, ekspertów i organizacji pozarządowych. Dyskusje dotyczą wyzwań w relacjach dwustronnych, w tym bezpieczeństwa i gospodarki.

Unia Europejska, przy wsparciu Polski, realizuje projekty w zakresie reform sektora bezpieczeństwa na Ukrainie.

Organizacje pozarządowe wspierają dialog społeczeństw obywatelskich obu krajów. Caritas Polska i Ukraińska i inne organizacje humanitarne wspierają uchodźców oraz ofiary konfliktu.

Należy wskazać, że wiele organizacji wspierających nawiązywanie kontaktów handlowych, znajdowanie partnerów biznesowych oraz uzyskiwanie informacji o rynku i możliwościach inwestycyjnych nie podejmuje, bądź tylko w znikomym stopniu wchodzi we współpracę polsko-ukraińską. Ograniczona jest również współpraca pomiędzy instytucjami polskimi i ukraińskimi (wyłącznie pojedyncze inicjatywy).

Społeczeństwo

Społeczeństwo odgrywa istotną rolę w relacjach polsko-ukraińskich, zarówno w kontekście gospodarki, jak i bezpieczeństwa. Wzajemne kontakty między obywatelami obu państw, migracje, współpraca organizacji pozarządowych, a także postawy społeczne wobec wspólnych wyzwań mają kluczowe znaczenie dla kształtowania partnerstwa na poziomie rządowym i międzynarodowym.

Migracja zarobkowa z Ukrainy do Polski jest kluczowym komponentem relacji społeczno-gospodarczych. Polska jest jednym z głównych miejsc zatrudnienia dla Ukraińców w UE, szczególnie w sektorach takich jak budownictwo, rolnictwo, logistyka i

usługi. W 2024 roku w Polsce przebywało ponad 1,5 mln Ukraińców, z czego wielu na stałe pracuje i zakłada rodziny⁵⁴. Ukraińscy pracownicy znacząco przyczyniają się do wzrostu polskiego PKB, uzupełniając luki na rynku pracy spowodowane niską demografią.

Powstają liczne inicjatywy społeczne promujące współpracę przedsiębiorców z obu krajów, np. programy partnerskie i sieci handlowe. Ukraińscy migranci coraz częściej zakładają własne firmy, przyczyniając się do rozwoju lokalnych społeczności i gospodarki. Potencjał wzrostowy wykazuje też handel przygraniczny.

Ukraińcy studiujący na polskich uczelniach zwiększają wymianę wiedzy i umiejętności między społeczeństwami. Polska oferuje wiele programów stypendialnych i kursów językowych dla Ukraińców, co wspiera ich integrację zawodową.

Polska przyjęła 4,3 mln uchodźców z Ukrainy (stan na lipiec 2024 roku)⁵⁵. Społeczeństwo polskie odegrało kluczową rolę w zapewnieniu pomocy humanitarnej, oferując schronienie, wsparcie finansowe i psychologiczne. Oddolne inicjatywy, takie jak zbiórki, otwarcie mieszkań, czy darmowe transporty, świadczą o silnej solidarności społeczeństwa polskiego z Ukraińcami, stanowiąc niespotykany ewenement w skali świata. Polska winna wykorzystywać ten fakt w budowaniu swojego wizerunku na arenie międzynarodowej

Organizowane są akcje wspierające ukraińskie wojsko, w tym zbiórki na sprzęt wojskowy, leki i inne potrzebne materiały. Polskie i ukraińskie regiony przygraniczne (np. Podkarpacie i Lwowszczyzna) realizują liczne programy współpracy transgranicznej finansowane przez UE, takie jak budowa infrastruktury, rozwój turystyki, czy wspólne działania edukacyjne.

Współpraca organizacji pozarządowych i grup wolontariuszy przyczynia się do wzmacniania bezpieczeństwa Ukrainy, a pośrednio również całego regionu. Organizacje pozarządowe z Polski i Ukrainy wspierają dialog między społeczeństwami oraz realizują projekty w obszarach edukacji, kultury, rozwoju lokalnego i praw człowieka.

Istotna część obu społeczeństw jest nastawiona pozytywnie do zacieśnienia współpracy polsko-ukraińskiej w obszarze gospodarki i bezpieczeństwa.

⁵⁴ *Ilu Ukraińców mieszka w Polsce? MSWiA podało dane*, <https://i.pl/ilu-ukraincow-mieszka-w-polsce-mswia-podalo-dane/ar/c1-19006170> (dostęp: 23.12.2024).

⁵⁵ *Polska z drugą najwyższą liczbą uchodźców z Ukrainy w całej UE. Są nowe dane*, <https://forsal.pl/swiat/unia-europejska/artykuly/9542459,polska-z-druga-najwyzsza-liczba-uchodzcow-z-ukrainy-w-calej-ue-sa-now.html> (dostęp: 02.12.2024).

CZĘŚĆ II STAN DOCELOWY: WIZJA, CELE STRATEGICZNE, INICJATYWY (TO BE)

Warunkiem realizacji wszelkich celów w obszarze polskiej dyplomacji publicznej w odniesieniu do Ukrainy jest zachowanie przez Ukrainę własnej państwowości i suwerenności, nieulegnięcie Rosji i co najmniej pozostanie w orbicie Zachodu. Do tego potrzebne jest zaprzestanie działań wojennych oraz zlikwidowanie lub istotne zredukowanie rosyjskiego zagrożenia. Tylko w takiej sytuacji współpraca będzie możliwa i powinna zostać podjęta na wielu polach. Równie ważne jest zachowanie suwerenności i podmiotowości przez Polskę, kierowanie się przede wszystkim interesem Polski, a dopiero potem uwzględnianie uwarunkowań wynikających z ewentualnej przynależności Ukrainy do UE i NATO.

Ważne jest jednak klarowne określenie tego, co jest interesem Polski. Z jednej strony, należy uwzględnić kalkulacje ekonomiczne, politykę transakcyjną, często trudne relacje bilateralne, czy sprawy nierozliczonych traum z przeszłości. Z drugiej strony, powstaje pytanie, czy Ukraina jest na tyle stabilna, by utrzymać się pomiędzy UE/NATO a Rosją jako suwerenne państwo. Bardzo prawdopodobne, że nie jest to możliwe i Ukraina będzie miała w alternatywie rozpad albo powolne skrawanie jej od wschodu przez Rosję, albo przynależność do jednego z dwóch bloków (Rosja lub UE/NATO). W oczywisty sposób nadrzędnym interesem Polski jest, by Ukraina w jak największym stopniu (tzn. z jak największym potencjałem terytorialnym i ludnościowym) dołączyła do bloku UE/NATO, a nie padła łupem Rosji. Rosję należy zdefiniować jako obecnie największe zagrożenie dla suwerenności i bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej. W przeciągu ostatnich 230 lat naszej historii 168 lat (tj. 73%) stanowiły różne formy okupacji rosyjskiej/sowieckiej (zabory, PRL). Twierdzenia, że historia z pewnością się nie powtórzy nie mają poparcia w faktach. Należy nieustannie dążyć do tego, by uniknąć tych powtórek. Dlatego strategia w relacjach z Ukrainą polega na balansowaniu pomiędzy odstraszeniem i dystansowaniem Rosji (interes strategiczny) a troską o zachowanie partnerskich, równych relacji między Polską a Ukrainą (interes taktyczny/operacyjny). W naturalny sposób, w czasie, gdy Ukraina walczyła o przetrwanie jako suwerenne państwo, Polska, kierując się powyżej zarysowanym interesem strategicznym, przekazywała uzbrojenie i zasoby nie oglądając się na interes taktyczny, czy operacyjny. Dziś, gdy Ukraina jest państwem silniejszym i wydaje się, że można powiedzieć, iż się obroniła, brak dbałości o interes operacyjny, czy taktyczny jest szczególnie zauważalny. Dlatego zachowanie balansu powinno być główną linią strategiczną w relacjach z Ukrainą. Jednocześnie należy pamiętać, że sytuacja wojenna jest bardzo dynamiczna. Zwłaszcza od połowy 2024 roku napór Rosjan na froncie stale się zwiększa, co przynosi im zyski terytorialne. Rosja zyskała pomoc z Korei Północnej i Iranu, cały czas (pomimo sankcji) korzysta z technologii chińskiej i zachodniej oraz nie zmienia swoich warunków pokoju, co sprowadza się do cofnięcia NATO do sytuacji sprzed 1991 roku. Oznacza to zagrożenie również dla Polski. Niewiadomą jest stanowisko USA po objęciu władzy przez Donalda Trumpa (styczeń 2025 roku), także w

Niemczech odbędą się wcześniejsze wybory (luty 2025 roku) i ich wynik jest trudny do przewidzenia. Wszystkie te czynniki mogą wywierać znaczący wpływ na sytuację Ukrainy, z w związku z tym także na jej relacje z innymi krajami, w tym z Polską. Oczywiście wiele zależy od polityki, jaką prowadzić będą polskie władze, zwłaszcza na arenie międzynarodowej. Jeśli Polska będzie miała pozycję liczącą się, co w kontekście wojny na Ukrainie wydaje się uzasadnione, choćby pełnieniem przez Polskę roli *hubu* zabezpieczającego dostawy sprzętu na Ukrainę, to także Ukraina będzie inaczej traktowała nasze relacje. Jeśli nasi politycy o to nie zadbają, trudno oczekiwać, żeby Ukraina liczyła się z krajem, z którym inni się nie liczą.

Historia, Nauka i Kultura

Cele strategiczne

Do 2035 roku należy dążyć do zbudowania wzajemnego szacunku i uznania, a także poczucia wspólnoty między Polską a Ukrainą jako suwerennymi państwami oraz między Polakami a Ukraińcami jako życzliwymi sąsiadami w oparciu o wspólne dziedzictwo I Rzeczypospolitej i podobne doświadczenia dziejowe. Także polskie wsparcie dla Ukrainy podczas jej wojny z Rosją powinno zostać wykorzystane do kreowania postawy współpracy na arenie międzynarodowej. Jednocześnie należy oprzeć wzajemne stosunki na prawdzie historycznej, nawet jeśli opór ze strony partnerów ukraińskich będzie duży. Jednak w dłuższej perspektywie będzie to opłacalne dla obu stron. Dlatego co najmniej nazwanie sprawców i upamiętnienie ofiar rzezi wołyńskiej jest elementem symbolicznym dla zbudowania zaufania i realnej wspólnoty.

Jej budowa jest niezbędna, gdyż potrzebna jest realna siła obu państw w ramach wspólnoty międzynarodowej (UE, NATO, Trójmorze), zdolnej powstrzymać Rosję od agresji.

Celem nadrzędnym jest pozostawanie obu państw w dobrych relacjach i rozwijanie współpracy oraz wzajemny szacunek. Ukraina, podobnie jak Polska, powinna przyjąć, że współpraca między naszymi dwoma krajami jest korzystniejszą formą relacji niż rywalizacja.

Wizja rozwoju współpracy w obszarze politycznym, instytucjonalnym i społecznym

Sposób działania

We wszelkich działaniach rozwijających współpracę Polski z Ukrainą w obszarze historii, nauki i kultury należy opierać się na prawdzie oraz rozpoznaniu rzeczywistych celów i zamierzeń Ukrainy. W obszarze politycznym i instytucjonalnym należy brać pod uwagę odmienny sposób prowadzenia polityki przez Ukrainę i reagować w odpowiedni, symetryczny sposób. Swoje oczekiwania należy formułować jasno, bezpośrednio i zdecydowanie. Trzeba stanowczo egzekwować ustalenia, w razie potrzeby działać transakcyjnie. Nie należy powielać dotychczasowego podejścia w postaci bezwarunkowego wspierania i liczenia na wdzięczność, gdyż zarysowany wcześniej krytyczny moment strategiczny (możliwość upadku Ukrainy), jak się wydaje, minął. Należy dążyć do przekonania Ukrainy, że bardziej opłaca się jej współpraca z Polską niż rywalizacja.

Wspólna historia

We wspólnym interesie leży wspieranie Ukrainy w badaniach nad dziedzictwem I Rzeczypospolitej, w szczególności w tematach takich jak kształtowanie się narodu ukraińskiego, jego postaw, świadomości i dążeń. Obecność ziem Ukrainy w składzie I Rzeczypospolitej, stworzony wówczas Kościół unicki, kozackie umiłowanie wolności to największe wyróżniki Ukrainy od Rosji. Dlatego należy wzmacniać budowanie poczucia więzi i wspólnoty losów i kultury Polaków i Ukraińców w oparciu o tamto dziedzictwo. Popularyzacja dziejów I Rzeczypospolitej jako państwa wielonarodowego, wspólnego dla Polaków i Ukraińców jest narzędziem dyplomacji publicznej, które należy adresować do różnych odbiorców na wielu poziomach. Dzięki temu można wspierać kształtowanie pozytywnego obrazu funkcjonowania we wspólnym państwie w tamtych czasach, mimo wielu napięć (unia hadziacka, Piotr Konaszewicz-Sahajdaczny, Chocim). Należy dążyć do pokazywania, co wtedy zyskiwali Ukraińcy (Rusini).

W interesie obu narodów leży pogłębienie znajomości wspólnej historii z akcentem na wzajemne więzi, poczynając od średniowiecza (częste małżeństwa dynastyczne Piastów z księżniczkami ruskimi itp.), ze zwróceniem uwagi na pozytywne wątki, ale też bez pomijania trudnych. Celem jest dowartościowanie wspólnej historii, powszechna znajomość postaci historycznych, które łączą oba narody. W szczególności należy pogłębiać temat wspólnego dziedzictwa I Rzeczypospolitej, jego roli w kształtowaniu się narodu ukraińskiego oraz wzajemnych stosunków w ramach jednego państwa, ale także nędzy czasów rozbiorów, związanej z przynależnością do Austro-Węgier, wspólnej walki w czasie powstań narodowych z akcentem na koncepcję Polski trzech narodów (godło rządu powstania styczniowego), procesy narodowe w XIX wieku. Politykę polonizacji prowadzoną przez II Rzeczpospolitą należy badać i ukazywać zgodnie z prawdą⁵⁶, zarówno jej szkodliwe, jak i pozytywne aspekty. Warto na przykład zauważyć fakt, iż mimo wszystkich uciążliwości, polityka polonizacyjna była znacznie korzystniejsza dla Ukraińców niż polityka prowadzona przez ZSRS w stosunku do drugiej połowy ziem ukraińskich, która nie weszła w skład II Rzeczypospolitej (Hołodomor, prześladowania itp.). Należy kształtować w obu narodach świadomość wspólnoty losów i pewnego podobieństwa obu narodów, budować wzajemny szacunek. W tym celu polscy historycy powinni opracować materiały dotyczące historii relacji polsko-ukraińskich, np. filmy, wykłady na YouTube z ukraińskimi napisami.

Rozliczenie z trudną przeszłością

Należy stanowczo dążyć do wypracowania konsensusu akceptowalnego dla obu stron, opartego na prawdzie historycznej w zakresie rozliczenia i upamiętnienia ludobójstwa dokonanego przez OUN-UPA na Wołyniu. Można to osiągnąć poprzez wspólne prace historyków pozwalające na zajęcie uzgodnionego naukowego stanowiska.

⁵⁶. Przykład takiej analizy: *II RP nie lubiła Ukraińców?*, <https://klubjagiellonski.pl/2016/10/10/ii-rp-nie-lubila-ukraincow/> (dostęp: 02.12.2024).

Warto wspierać inicjatywy uhonorowania Sprawiedliwych wśród Ukraińców na dużą skalę, czego skutkiem stanie się znajomość wydarzeń rzezi wołyńskiej na Ukrainie, co powinno osłabić kult postaci i organizacji odpowiedzialnych za ludobójstwo Polaków na Wołyniu m.in. Bandery, Szuchewycza, innych dowódców i działaczy OUN-UPA. Istotne jest zachęcanie Ukrainy do promowania postaci ukraińskich bohaterów wojny z Rosją.

Trzeba absolutnie doprowadzić do systemowych ekshumacji i godnych pochówków ofiar rzezi wołyńskiej poprzez ścisłą współpracę IPN Polski i Ukrainy. Na gruncie dyplomacji publicznej należy wspierać działania mające na celu wzajemne zrozumienie postaw, w tym zrozumienie przez Ukraińców, dlaczego Polacy chcą ekshumacji.

Wspólna teraźniejszość i przyszłość

Trzeba wspierać wzajemne dostrzeżenie i uznanie pozytywnych wątków ze wspólnej przeszłości w zakresie kultury. Należy kształtować politykę w taki sposób, by Ukraińcy nie widzieli w Polsce zagrożenia kulturowego dla własnej tożsamości.

Warto wzmacniać zainteresowanie Ukraińców polską sztuką (Chełmoński, Stanisławski i inni – pejzaże Ukrainy, literatura – np. Józef Łobodowski *Trylogia ukraińska*) w celu zastąpienia literatury rosyjskiej, od której świadomie odchodzą.

Należy wspierać kontynuowanie współpracy akademickiej obejmującej wymianę studencką. Studiowanie Ukraińców w Polsce może wzmacniać proces budowania pozytywnego wizerunku państwa i społeczeństwa polskiego (*soft power*). Należy wciągać organizacje akademickie i III sektora w oferowanie programów dla studentów z Ukrainy, bazujących na wspólnej historii i ją promujących.

Ważne jest rozwijanie współpracy naukowej oraz kontynuacja polsko-ukraińskich programów badawczych. Należy dbać o partnerstwo i wspierać zaangażowanie ukraińskich instytucji na polu finansowania tych przedsięwzięć.

W obszarze historiografii kluczowe jest dążenie do zwiększenia liczby wspólnych projektów naukowych, zwłaszcza inicjujących dialog w obszarze najnowszej historii Polski i Ukrainy (XIX–XX wiek), np. seminariów, publikacji. Po zakończeniu wojny należy zorganizować powrót do wspólnych projektów archiwalnych.

Należy wspierać budowę i rozwój równoprawnego, symetrycznego partnerstwa Polski i Ukrainy w obszarze kultury, wspólnych projektów, wymiany młodych twórców.

Państwo polskie powinno wspierać Polaków żyjących na Ukrainie (zwłaszcza „za Zbruczem”) w zachowaniu świadomości polskich korzeni i tożsamości, dumy z nich. Jednocześnie należy podejmować starania, żeby Polacy żyjący w Polsce mieli świadomość istnienia rodaków żyjących na Ukrainie.

Trzeba też pamiętać, że historia dzieje się na naszych oczach. Fundamentalne jest dokumentowanie zbrodni wojennych popełnianych przez Rosjan na wzór Centrum Lemkina przy Instytucie Solidarności i Męstwa im. Witolda Pileckiego⁵⁷. Warto również zbierać świadectwa i relacje dotyczące wsparcia udzielanego Ukrainie i Ukraińcom podczas wojny przez polskich wolontariuszy, zwykłych obywateli, państwo polskie.

Inicjatywy strategiczne

Wspólna historia

Projekt 1: Wydanie wspólnego akademickiego podręcznika historii. W kwestiach spornych zamieszczenie stanowisk obu stron, pokazujących rozbieżności w widzeniu trudnych tematów. W tym celu powinna powstać komisja uznanych historyków z obu krajów. Przy sposobie opisu przeszłości należy kierować się prawdą, nawet jeśli jest ona niechętnie przyjmowana przez drugą stronę.

Projekt 2: Ustalenia agendy badawczej wraz z finansowaniem przedsięwzięć naukowych. Kontynuowanie współpracy naukowej historyków (konferencje, seminaria, mobilność akademicka, projekty, publikacje) winno uwzględniać perspektywę długiego trwania (od średniowiecza po XXI w.) celem uchwycenia zarówno wspólnych i pozytywnych wątków w historii Polski i Ukrainy, jak i kwestii trudnych, konfliktowych i dramatycznych. Część procesów i wydarzeń może być interpretowana zgodnie. Kwestie sporne powinny opierać się na interpretacji zarówno polskiej, jak i ukraińskiej, by wzmacniać komponent dialogu. Niektóre spory w historii obu narodów pozostaną nierozwiązywalne i należy to zaakceptować. Przedsięwzięcia badawcze historyków winny uwzględniać kontekst rosyjski (sowiecki), geopolityczne tło historii Polski i Ukrainy oraz współczesny neoimperializm Moskwy. Czynniki powyższe stanowią grunt dla rosyjskiej polityki historycznej i dezinformacji, które manipulują dziejami Polski i Ukrainy. Dlatego ważniejsze problemy badawcze winny być następujące:

a/ średniowiecze i nowożytność (do końca XVIII wieku)

początki Rusi, spory o tożsamość ruską, stosunki polsko-ruskie w średniowieczu (gospodarka, kultura, konflikty zbrojne), rozbieżności dzielnicowe Polski i Rusi, znaczenie najazdów tatarskich, zachodnie ziemie ruskie pod wpływami litewskimi i polskimi w XIV wieku, Polska i Litwa a proces zbierania ziem ruskich przez Moskwę, unia lubelska i miejsce ziem ruskich w Rzeczypospolitej Obojga Narodów, Kozacy a Rzeczpospolita, Kozacy a Państwo Moskiewskie, ziemie ruskie a rozbiory Rzeczypospolitej

b/ XIX wiek

⁵⁷ Centrum Lemkina, <https://instytutpileckiego.pl/pl/centrum-lemkina> (dostęp: 02.12.2024).

wschodnia Ukraina (rusyfikacja i antyrosyjskość kultury ukraińskiej), zachodnia Ukraina (kultura w ramach monarchii Habsburgów, ruch narodowy w Galicji wschodniej, rywalizacja z kulturą polską), nacjonalizmy polski i ukraiński w XIX w., ludność polska i ukraińska pod panowaniem Austro-Węgier, polityka zaborców, powstanie listopadowe na ziemiach ukraińskich, powstanie styczniowe (koncepcja Rzeczypospolitej Trojga Narodów), ukraińskie nastroje antypolskie.

c/ XX wiek

dążenia Polaków i Ukraińców do uzyskania niepodległości, ziemie ukraińskie w II Rzeczypospolitej i ZSRS, ziemie polskie i ukraińskie w czasie II wojny światowej (okupacja niemiecka i sowiecka), konflikty polsko-ukraińskie w XX wieku, komunizm w Polsce i na Ukrainie

d/ współczesność

stosunki polsko-ukraińskie po 1989/1991 roku, miejsce Polski w konflikcie rosyjsko-ukraińskim po 2014/2022 roku

Projekt 3: Opracowanie książek oraz gier dla dzieci i młodzieży dotyczących wątków ze wspólnej polsko-ukraińskiej historii, które będą wydawane po polsku i ukraińsku. Przykładowo IPN – dział nowych technologii mógłby poświęcić jedną ze swoich produkcji np. współpracy Piłsudskiego i Petlury. Inne przykładowe tematy warte uwagi i wykorzystania w projektach rozrywkowo-edukacyjnych: bitwa pod Chocimiem, wyprawa na Moskwę 1618 roku, postać hetmana Konaszewicza-Sahajdacznego, temat unii hadziackiej.

Projekt 4: Wspólne polsko-ukraińskie uroczystości upamiętniające wydarzenia z przeszłości, które są pozytywnym przykładem współpracy obu narodów.

Projekt 5: Zebranie i opracowanie historii ukraińskich bohaterów wojny z Rosją, którzy mają polskie korzenie lub związki z Polską, także żołnierzy i wolontariuszy polskich, aktywnie wspierających obronę Ukrainy. Wydanie ich w wersjach polskiej i ukraińskiej, tworzenie filmów i podcastów prezentujących najciekawsze z nich.

Projekt 6: Zebranie i opracowanie relacji i świadectw dotyczących pomocy udzielanej spontanicznie przez Polaków w pierwszych tygodniach rosyjskiej inwazji na Ukrainę w lutym 2022 roku. Wydanie ich w wersjach polskiej i ukraińskiej, tworzenie filmów i podcastów prezentujących najciekawsze z nich.

Rozliczenie z trudną przeszłością

Projekt 7: Dążenie do sprawiedliwości rozumianej jako obustronne rozliczenie przeszłości, wskazanie odpowiedzialnych za zbrodnie oraz doprowadzenie do godnych pochówków pomordowanych. By to osiągnąć, muszą zostać przeprowadzone poszukiwania, ekshumacje i pochówki ofiar rzezi wołyńskiej w pełnej współpracy odpowiednich instytucji (zwłaszcza IPN), uhonorowanie Sprawiedliwych, wydanie

publikacji na ich temat. Musi mieć miejsce sprawna współpraca IPN obu krajów w kwestiach dotyczących ekshumacji – uświadomienie władzom Ukrainy i jej obywatelom, że temat ten jest realnie istotny, wiąże się ze standardami europejskimi i brak jego załatwienia stanowi blokadę w drodze Ukrainy do UE i NATO.

Projekt 8: Po ekshumacjach i pochówkach powołanie instytucji (np. im. Zygmunta Rumla) wraz z oddziałem na Ukrainie, który zajmowałby się opieką nad polskimi grobami na Ukrainie, zwłaszcza tymi z czasów rzezi wołyńskiej. Opcjonalnie powierzenie obsługi tego zadania już istniejącej instytucji (np. IPN, konsulatowi, ambasadzie). Wymagane jest jednak działanie odpowiednio ukompletowanego i wyposażonego w finansowanie oddziału na miejscu w Ukrainie.

Projekt 9: Zaangażowanie strony polskiej w międzynarodowy proces rozliczenia zbrodni rosyjskich na Ukrainie, zwłaszcza wśród ludności cywilnej. Kontynuowanie prac Instytutu Pileckiego w ramach Centrum Dokumentowania Zbrodni Rosyjskich w Ukrainie im. Rafała Lemkina. Zaangażowanie Polski w prace powojennego trybunału międzynarodowego.

Projekt 10: Rozpropagowanie postaci Sprawiedliwych ratujących Polaków na Wołyniu poprzez nagłaśnianie ich historii (nagrody, pomniki w Kijowie i Warszawie, wydawnictwa).

Wspólna teraźniejszość i przyszłość

Projekt 11: Powołanie instytutu (np. im. Łobodowskiego) lub powierzenie tego rodzaju zadań już istniejącej instytucji, która posiadałaby oddział w Ukrainie i zajmowałaby się promocją polskiej literatury dotyczącej ziem ukraińskich, tłumaczeniami itp. Instytucja ta mogłaby również wspierać grantami już istniejące fundacje i stowarzyszenia zajmujące się rozwijaniem i promocją historii i kultury polskiej na Ukrainie, pokazywaniem wspólnego dziedzictwa, tłumaczeniem na ukraiński polskiej literatury, a także i ukraińskiej w Polsce. W tym obszarze współpraca winna mieć miejsce również w obszarach twórczych, takich jak: filmy, wystawy, koncerty, wspólne plenery i warsztaty, wymiany młodzieżowe szkół artystycznych itp. W Polsce należy wspierać otwartość na ukraińskich twórców przy jednoczesnym promowaniu twórców własnych, dążąc do symetrii w tym względzie.

Projekt 12: Należy wzmacniać finansowanie programów stypendialnych dla ukraińskich studentów historii, politologii, stosunków międzynarodowych i nauk pokrewnych. Sprzyjać temu mogą wycieczki dla polskich studentów na Ukrainę i ukraińskich do Polski. Programy wycieczek winny opierać się na komponencie historycznym i kulturowym.

Projekt 13: Wzmocnienie wsparcia dla Ukraińców o polskich korzeniach, przede wszystkim pokazanie, że ta grupa nie została zapomniana przez Polskę (np. stypendia, wycieczki do Polski, utrzymywanie łączności).

Język, komunikacja i edukacja

Wizja rozwoju współpracy w obszarze politycznym, instytucjonalnym i społecznym

Relacje polsko-ukraińskie w obszarze komunikacji, języka i edukacji opierać się powinny na silnych fundamentach współpracy, wzajemnego szacunku i dialogu. Wspólne dziedzictwo kulturowe i solidarność, zarówno wobec wyzwań historycznych, jak i współczesnych, stać się powinny podstawą do budowania pozytywnych narracji, które promują porozumienie między narodami. Antagonizmy należy zastąpić przez podejście oparte na współpracy, wspólnych wartościach oraz zrozumieniu znaczenia dialogu historycznego dla przyszłości obu krajów. Pamiętamy o trudnych momentach w historii, ale konstruktywnie działamy na co dzień.

Polacy i Ukraińcy powinni wiedzieć więcej o sobie nawzajem. Można to osiągnąć za sprawą udoskonalonej komunikacji, która unika pojęć antagonizujących, odwołuje się do wspólnych wartości, opiera się na szerokim wykorzystaniu mediów tradycyjnych i cyfrowych, które skutecznie docierają do różnych grup społecznych. Platformy edukacyjne, wydarzenia kulturalne oraz wspólne inicjatywy, takie jak publikacje, wystawy, czy produkcje filmowe, powinny wzmacniać więzi międzykulturowe i promować jednocześnie języki i kultury obu narodów. Dzięki temu Polska i Ukraina mogą współpracować z szacunkiem dla dziedzictwa historycznego.

Cele strategiczne

Do 2035 roku działania w obszarze języka, komunikacji i edukacji mają na celu:

- wzmocnienie wzajemnego zrozumienia;
- regularne przypominanie o wspólnej historii, również trudnej;
- promowanie wspólnego dziedzictwa;
- budowę pozytywnych relacji między społeczeństwami obu krajów.

Kluczowe cele obejmują rozwój dwujęzycznych mediów i publikacji, które będą wspierać edukację oraz zwiększać świadomość kulturową. Rozszerzenie oferty edukacyjnej, obejmującej naukę języka polskiego na Ukrainie oraz ukraińskiego w Polsce, będzie podstawą wzajemnego porozumienia. W ten sposób umożliwimy różnym pokoleniom bliższe poznanie sąsiedniego kraju. Komunikacja powinna zostać ukierunkowana na budowanie pozytywnych skojarzeń z obu stron. Chodzi o to, aby wzmocnić obraz Polski jako pomostu na świat oraz promować wyjątkowość ukraińskiego języka i kultury w Polsce. Wszystkie te działania mają na celu integrację społeczną, edukacyjną i kulturową.

Jednocześnie w obszarze komunikacji ważne jest wypracowanie matrycy językowej i pojęciowej, która będzie szanowała wrażliwość drugiej strony. Przykładem może być np. rozważenie używania zwrotu „w Ukrainie” zamiast „na Ukrainie”, o co wnosili obywatele Ukrainy, choć jest to wciąż uwarunkowane politycznie i stanowi przedmiot dyskusji językoznawców. Ponadto, należy osiągnąć konsensus w opisie zjawisk przeszłości, które mają dziś charakter antagonizujący obie strony.

Inicjatywy strategiczne

Język

Projekt 1: Rozwój polsko-ukraińskich mediów, takich jak dwujęzyczne portale internetowe, czy polski telewizyjny kanał publiczny, który będzie dostępny w Polsce i na Ukrainie. Będzie nadawał po polsku i ukraińsku. Umożliwi to kształtowanie komunikacji.

Projekt 2: Rozszerzenie oferty nauki języka polskiego na Ukrainie i języka ukraińskiego w Polsce: kursy, programy uniwersyteckie, lektoraty, szkoły letnie z elementami kultury oraz wsparcie dla nauczycieli języków obcych. Opcja dofinansowania nauki poza instytucjami dla chętnych i pasjonatów. Wprowadzenie programów nauki języka polskiego na Ukrainie i języka ukraińskiego w Polsce od poziomu szkolnego do uniwersyteckiego. Rozwijanie programów wspierających integrację migrantów w Polsce, takich jak kursy językowe, szkolenia zawodowe oraz dostęp do polskiego rynku pracy.

Edukacja

Projekt 3: Wspólny podręcznik szkolny do historii. Na gruncie edukacji historycznej oraz wypracowanych przez zespoły naukowe wkładów merytorycznych przygotowanie uproszczonego szkolnego wykładu wspólnej historii, ukazywanie pozytywnych i wspólnych wątków w historii obu państw i narodów. Uwzględnianie wątków trudnych, konfliktowych i dramatycznych przy jednoczesnym ukazywaniu dwóch perspektyw w ich interpretacji (polskiej i ukraińskiej), co może sprzyjać dialogowi. Podejmowanie prób wypracowywania zgodnych konkluzji.

Projekt 4: Opracowanie książek dla dzieci i młodzieży dotyczących atrakcyjnych wspólnych wątków historycznych (np. komes Mazowska Magnus Haroldson i jego siostra Gytha, żona Włodzimierza Monomacha itp.), wydawanie tych pozycji po polsku i ukraińsku.

Projekt 5: Włączenie do programów edukacyjnych na Ukrainie treści związanych z II wojną światową. Historia najnowsza najbardziej determinuje stan współczesnych relacji bilateralnych. Chodzi o badawcze spojrzenie zachodnioeuropejskie, aby uniknąć zarzutów o promowanie wyłącznie polskiej wersji. Tematu Wołynia nie można pomijać.

Polska dyplomacja publiczna powinna natomiast działać na zasadzie „kropla drąży skałę”, tzn. z wyczuciem, ale i konsekwencją.

Komunikacja

Projekt 6: Promowanie na Ukrainie pozytywnych skojarzeń z Polską. Wspieranie ukraińskich *success stories* w Polsce oraz polskich na Ukrainie. Cel jest dwójaki: walka ze stereotypowym postrzeganiem Ukraińców w Polsce, jak również budowanie na Ukrainie obrazu Polski jako miejsca, w którym można dobrze żyć i realizować się na uczciwych zasadach. Należy pokazywać historie prężnie działających ukraińskich firm, ale też historie konkretnych osób, które świetnie odnalazły się w Polsce.

Projekt 7: W debatach akademickich i medialnych należy wypracować matrycę komunikacyjną – językową i pojęciową, która będzie szanowała wrażliwość drugiej strony. Przykładów trudnych tematów, o których trzeba nauczyć się rozmawiać nie brakuje:

- Dekonstrukcja obrazu „pańskiej Polski”, zbudowanego w świadomości Ukraińców przez historiografię i propagandę sowiecką.
- Używanie terminów w języku polskim, które przez Ukraińców odbierane są jako pejoratywne (np. językoznawcze rozstrzygnięcie dylematu „na Ukrainie”, czy „w Ukrainie”, pojęcie Małopolski Wschodniej).
- Używanie imion przywódców OUN i UPA odpowiedzialnych za ludobójstwo wołyńskie w kontekście przykładów jednoznacznie pozytywnych bohaterów Ukrainy, co jest obraźliwe dla Polaków, dla których postaci, takie jak Bandera, czy Suchewicz, są współorganizatorami ludobójstwa. Należy wypracować wspólny sposób rozmowy o tych ludziach i organizacjach, który w sposób sprawiedliwy i uczciwy zdefiniuje ich rolę w organizacji zbrodni wołyńskiej i antypolskich wystąpień Ukraińców, a ponadto odpowie na wskazywaną przez Ukraińców potrzebę odwołania się do tych postaci jako bohaterów oporu przed wprowadzeniem sowieckiego systemu.

Gospodarka i bezpieczeństwo

CELE STRATEGICZNE

Strategiczne cele współpracy polsko-ukraińskiej obejmują rozwój społeczno-gospodarczy, wzmocnienie bezpieczeństwa oraz budowanie trwałych więzi politycznych, instytucjonalnych i społecznych. Ich realizacja jest kluczowa dla stabilizacji i wzrostu potencjału obu krajów oraz całego regionu Europy Środkowo-Wschodniej. Eksperti wskazują na potencjalne branże dla polskich inwestycji publicznych i prywatnych na Ukrainie, zwłaszcza po zakończeniu wojny: paliwowo-energetyczna, rolno-spożywcza, transportowa, turystyczna, maszynowa, chemiczna, budowlana, meblarska, finansowa, zbrojeniowa, lotnicza, kosmiczna, budowlana, IT⁵⁸.

Oba państwa powinny budować trwałe partnerstwo w ramach Trójkąta Lubelskiego (Polska, Ukraina, Litwa) oraz innych formatów regionalnych, a także rozwijać wspólne stanowiska wobec wyzwań geopolitycznych, takich jak agresywne działania Rosji, czy potrzeba bezpieczeństwa energetycznego i cyberbezpieczeństwa. W celu przezwyciężania trudności i budowania wzajemnego zrozumienia oraz współpracy ważny jest dialog historyczny.

Przeprowadzenie pogłębionych, interdyscyplinarnych i strategicznych analiz (bilansu zysków i strat), dotyczących polskiego interesu w zakresie drogi Ukrainy do członkostwa w Unii Europejskiej. Rozważenie zaangażowania strony polskiej w procesie adaptacji instytucji ukraińskich do standardów unijnych i ewentualne wspieranie procesów legislacyjnych. Podobnie ważne będzie przyspieszenie integracji Ukrainy z systemem bezpieczeństwa euroatlantyckiego poprzez zwiększenie interoperacyjności ukraińskich sił zbrojnych z NATO. Strona polska powinna nadto dokonać wieloaspektowego bilansu potencjalnych zysków i strat w kontekście członkostwa Ukrainy w NATO lub pośrednich form integracji z sojuszem (np. koncepcja parasola ochronnego bez obowiązywania art. 5 Paktu Północnoatlantyckiego), przy czym wyłącznie po zakończeniu obecnego konfliktu zbrojnego.

Należy dążyć do tworzenia i rozwoju instytucji wspierających wymianę handlową i inwestycje, takich jak Polsko-Ukraińska Izba Gospodarcza oraz wspólny fundusz inwestycyjny.

Infrastruktura transportowa i graniczna powinna być modernizowana (np. korytarze transportowe, takie jak Via Carpathia). Procesy celne należy poddać cyfryzacji. Współpraca transgraniczna powinna być intensyfikowana.

Wspólne struktury wojskowe, takie jak LITPOLUKRBRIG, warto rozbudować, a także tworzyć nowe inicjatywy w zakresie szkolenia i modernizacji sił zbrojnych.

⁵⁸ Raport. Stan i perspektywy partnerstwa strategicznego Polski i Ukrainy. Punkt widzenia Polski i Ukrainy, red. M. Pietraś, W. Baluk, H. Perepelytsya, UMCS, Instytut Europy Środkowej, Lublin-Kraków 2021, *passim*.

Celowe jest stworzenie regionalnych mechanizmów reagowania na kryzysy energetyczne, a także zdywersyfikowanie źródeł energii, budowanie interkonektorów gazowych i elektrycznych oraz rozwijanie projektów w zakresie odnawialnych źródeł energii. Dzięki wzmocnieniu współpracy w obszarze cyberbezpieczeństwa (wspólne centra monitorowania zagrożeń) można zadbać o właściwy poziom rozwoju technologii ochrony infrastruktury krytycznej.

Ułatwienie integracji ukraińskich migrantów w Polsce powinno być jednym z priorytetów w aktualnej sytuacji. Może się ono realizować poprzez programy językowe, dobry dostęp do rynku pracy i edukacji oraz wsparcie przedsiębiorczości. Przykłady możliwych projektów opisano wyżej. Ważne będzie także dalsze zaangażowanie społeczeństwa na rzecz pomocy humanitarnej dla osób dotkniętych konfliktem zbrojnym oraz odbudowy Ukrainy po wojnie.

Należy wzmocnić współpracę organizacji pozarządowych i grup obywatelskich w Polsce i na Ukrainie, ale też zweryfikować zasady współpracy (stworzyć nowe ramy prawne). W szczególności powinny zostać zweryfikowane zasady współpracy militarnej w kierunku obustronnie korzystnego rozwiązania (w tym stworzenie nowych ram prawnych).

Należy określić poziom współczynników i wskaźników dotyczących gospodarki i bezpieczeństwa do osiągnięcia w 2035 roku. Tempo wzrostu wymiany handlowej powinno być utrzymane lub zwiększone. Korzystne będzie ustalenie listy branż, w których współpraca nie rodzi tarć lub bezpośredniej konkurencji między Polską i Ukrainą oraz przynosi obopólne korzyści. Zasadne będzie również ustalenie listy projektów inwestycyjnych, które Polska i Ukraina mogą zrealizować z korzyścią dla obydwu państw (*win-win*).

Wizja rozwoju współpracy w obszarze politycznym, instytucjonalnym i społecznym

Relacje polsko-ukraińskie w obszarach gospodarki i bezpieczeństwa mają kluczowe znaczenie dla stabilności i rozwoju regionu Europy Środkowo-Wschodniej. Wizja rozwoju współpracy w tych obszarach powinna opierać się na wzmacnianiu więzi politycznych, budowie efektywnych instytucji oraz mobilizacji społeczeństw wokół wspólnych celów.

Polska powinna odgrywać rolę lidera w ewentualnym i rozważonym (z punktu widzenia polskiego interesu) procesie integracji gospodarczej Ukrainy z Unią Europejską, promując dostosowanie ukraińskiego prawa do standardów UE oraz ułatwienia handlowe dla przedsiębiorców na Ukrainie. Jednocześnie wsparcie powyższe powinno być świadome tzn. nie oparte na politycznej idei, że Ukraina dołącza do UE, ale na kalkulacjach ekonomicznych oraz klarownym wykazie działań, które należy podjąć, by jej członkostwo w UE było korzystne dla Polski. Należy rozwijać politykę transportową i energetyczną poprzez tworzenie wspólnych inicjatyw, takich jak rozwój korytarzy

transportowych (np. Via Carpatia), czy infrastruktury energetycznej (interkonektory gazowe i elektryczne), które zwiększą bezpieczeństwo energetyczne obu krajów.

Powinno być kontynuowane wspieranie Ukrainy przez Polskę w działaniach na rzecz zwiększenia interoperacyjności z NATO oraz wdrażania unijnych standardów bezpieczeństwa.

Należy też zadbać o rozwój wspólnych regionalnych strategii obronnych, projektów w ramach Trójkąta Lubelskiego (Polska, Ukraina, Litwa), obejmujących współpracę wojskową i przeciwdziałanie hybrydowym zagrożeniom, w tym dezinformacji. Niezwykle ważne jest także utrzymywanie wspólnego stanowiska wobec agresywnych działań Rosji, w tym wdrażanie sankcji i działania na rzecz stabilizacji regionu, zwłaszcza w kontekście wojny na Ukrainie.

Stałą troską w warstwie instytucjonalnej powinien być rozwój Polsko-Ukraińskiej Izby Gospodarczej oraz nowych platform wspierających wymianę handlową i inwestycje. Celowe jest utworzenie Polsko-Ukraińskiego Funduszu Inwestycyjnego, który będzie finansował wspólne projekty infrastrukturalne, energetyczne i technologiczne. Należy też wprowadzić wspólne programy rozwoju regionów przygranicznych, rozwijać zautomatyzowane systemy odpraw granicznych, które zwiększą przepustowość i ułatwią przepływ siły roboczej, kapitału, towarów i usług..

Warto rozważyć rozszerzenie kompetencji LITPOLUKRBRIG (Polsko-Litewsko-Ukraińskiej Brygady) w szczególności w kierunku szkolenia sił ukraińskich oraz transferu wiedzy płynącej z frontu do Polski i Litwy. Wydaje się konieczne rozwijanie nowych wspólnych jednostek wojskowych. Korzystna będzie również budowa wspólnych centrów szkoleniowych dla służb mundurowych oraz jednostek reagowania kryzysowego.

Wartościową inicjatywą byłoby stworzenie Polsko-Ukraińskiego Centrum Cyberbezpieczeństwa, które mogłoby monitorować zagrożenia, prowadzić analizy i wdrażać systemy ochrony przed cyberatakami. Ponadto, z pewnością warto koordynować działania w zakresie dywersyfikacji źródeł energii, promować rozwój interkonektorów gazowych i elektrycznych oraz prowadzić współpracę przy budowie infrastruktury odnawialnych źródeł energii.

Celowe będzie tworzenie wspólnych przestrzeni gospodarczych i inwestycyjnych, np. stref ekonomicznych dostępnych zarówno dla polskich, jak i ukraińskich przedsiębiorców. W szczególności takie strefy na Ukrainie mogłyby zachęcać polskie firmy do aktywności gospodarczej w przypadku, gdyby były tam inkorporowane ułatwienia biurokratyczne (np. system jednego okienka) oraz ukrócona zostałaby korupcja.

W kontekście realiów wojennych warto aktywnie angażować społeczeństwo w organizowanie pomocy humanitarnej i odbudowę zniszczonej infrastruktury na Ukrainie,

jak również rozwijać programy wspierające uchodźców i ofiary konfliktu zbrojnego (np. centra integracyjne, szkolenia zawodowe).

Istotna jest potrzeba reformy ukraińskiego wymiaru sprawiedliwości (sądów, prokuratury, policji, służb skarbowych itd.) w taki sposób, by systemowo łamać mechanizmy korupcjogenne i ograniczać „pogoń za rentą polityczną” (*political rent seeking*). W Ukrainie brak transparentnych uczciwych możliwości dochodzenia swoich praw będzie blokował możliwość inwestycji na poziomie średnich przedsiębiorstw oraz utrudniał je dużym przedsiębiorcom. Jest to jednocześnie kamień milowy do spełnienia w związku z ukraińskimi aspiracjami do UE.

INICJATYWY STRATEGICZNE

Aby osiągnąć cele strategiczne w obszarach politycznym, instytucjonalnym i społecznym, Polska i Ukraina powinny skoncentrować się na realizacji kluczowych inicjatyw wspierających rozwój gospodarki i bezpieczeństwa. Te działania wzmocnią partnerstwo, wzmacniając stabilizację regionu i integrację Ukrainy z europejskimi strukturami.

Realizacja strategicznych inicjatyw współpracy polsko-ukraińskiej w gospodarce i bezpieczeństwie wymaga wielopoziomowego zaangażowania polityków, instytucji oraz społeczeństw obu krajów. Wdrożenie tych działań pozwoli na budowę trwałego partnerstwa, które przyczyni się do stabilizacji regionu, zwiększenia bezpieczeństwa oraz dynamicznego rozwoju gospodarczego w Polsce, Ukrainie i całej Europie Środkowo-Wschodniej.

Rozwój relacji polsko-ukraińskich w obszarze politycznym, instytucjonalnym i społecznym winien opierać się na wzajemnym zaufaniu, wspólnych wartościach oraz dążeniu do stabilizacji i rozwoju Europy Środkowo-Wschodniej.

Polska nie posiada tak dużych możliwości finansowych jak niektóre kraje Zachodu, dlatego ważne jest, aby wyselekcjonować sektory i obszary szczególnie istotne z punktu widzenia polskiego interesu. W zamian za finansowanie odpowiednich projektów, strona polska mogłaby otrzymywać udziały w finansowanych przedsięwzięciach. Zasadne byłoby utworzenie specjalnego funduszu w ramach BGK lub PFR związanego z finansowaniem odbudowy sektorów ukraińskiej gospodarki na zasadzie wspólnego interesu⁵⁹. Jednocześnie tego rodzaju projekty powinny mieć zagwarantowaną szczególną ochronę rządu ukraińskiego przed korupcją.

⁵⁹ Dla Ukrainy, <https://www.fnp.org.pl/oferta/program-dla-ukrainy/> (dostęp: 02.12.2024).

Rodzi się okazja, aby stworzyć nowe standardy oraz ramy prawne, dające większe możliwości dla współpracy między polskimi i ukraińskimi instytucjami rozwojowymi, która dotychczas była zredukowana do pojedynczych inicjatyw. Należy zatem zaangażować ukraińskie instytucje rozwojowe w partnerstwo z instytucjami polskimi (BGK i PFR): Ukraiński Bank Eksportowo-Importowy (Ukreximbank), Ukraiński Fundusz Inwestycyjny (UkrainInvest), Ukraińska Państwowa Instytucja Finansowo-Kredytowa. W krótkim okresie projekty koncentrowałyby się przede wszystkim na uruchomieniu placówek medycznych i sanitarnych na najbardziej dotkniętych wojną terenach. W dłuższym – koncentracja przeniosłaby się m.in. na sektor obronny.

Należy dążyć do ustalenia korzystnych dla obu stron zasad współpracy w zakresie bezpieczeństwa z uwzględnieniem ograniczeń NATO-wskich i unijnych

Inicjatywy rekomendowane do podjęcia, bądź kontynuowania są następujące:

Gospodarka

a) Prawo, instytucje, integracja europejska

Projekt 1: Wsparcie dla Ukrainy w dostosowywaniu prawa i instytucji do standardów Unii Europejskiej leży w interesie Polski, niezależnie od wejścia Ukrainy do UE. W chwili obecnej standardy prawne na Ukrainie należy ocenić jako niskie z uwagi na brak rządów prawa, w miejsce którego rządy sprawuje korupcja. Najlepszym tego dowodem jest korupcja przy sprawach niezwykle istotnych dla Ukrainy takich jak m. in. pobór rekruta do armii. Dlatego też Polska powinna świadczyć systemową pomoc w dostosowaniu Ukrainy do standardów UE. W przypadku braku wejścia Ukrainy do UE poprawi to znacząco przewidywalność i otoczenie instytucjonalne, umożliwiając prowadzenie bilateralnych projektów gospodarczych. Powiązane jest z tym wspieranie projektów deoligarchizacyjnych przy okazji negocjacji akcesji Ukrainy do UE, promowanie unijnych standardów prawnych, w tym w zakresie sądownictwa gospodarczego (np. poprzez przyjęcie unijnych wzorów), wspieranie reform instytucji na Ukrainie (zwłaszcza wymiaru sprawiedliwości).

Projekt 2: Podpisanie dwustronnej umowy Polska-Ukraina, przede wszystkim dotyczącej spraw gospodarczych. Celem jest budowa i rozwój równoprawnych, symetrycznych partnerstw Polski i Ukrainy w zakresie gospodarki. W ramach umowy powołanie Międzyrządowego Zespołu Roboczego ds. polsko-ukraińskiej współpracy gospodarczej lub innych tego typu ciał koordynujących tę współpracę. Powinna nastąpić weryfikacja obecnych zasad, reforma instytucji i budowa nowych, mających na celu polepszenie współpracy w wybranych obszarach (energetyka, transport, rolnictwo, budownictwo i inne). Powyższa umowa mogłaby zostać powiązana ze wsparciem w zakresie *know-how* dla dostosowania Ukrainy do standardów UE. Jednym z narzędzi zarządzania powyższą umową może być organizacja corocznych szczytów Polski, Ukrainy i UE w celu monitorowania postępów integracji. Innym zwiększenie wymiany

doświadczeń wśród przedstawicieli obecnych i nowych instytucji gospodarczych (np. izb handlowych, organizacji przemysłowych, centrów biznesowych). Po osiągnięciu standardów prawnych przez Ukrainę efektem będzie rozwijanie inwestycji polskich na Ukrainie i ukraińskich w Polsce, czy zachęcanie międzynarodowych instytucji, takich jak Międzynarodowy Fundusz Walutowy, Bank Światowy, czy EBR, do współpracy i współfinansowania inicjatyw.

Projekt 3: W związku z brakami na polskim rynku pracy, wskazane jest ułatwienie uznawania kwalifikacji zawodowych i dyplomów ukraińskich w Polsce przy założeniu unifikacji wymogów kompetencyjnych i poparcia tego jakością (w szczególności w obszarze medycyny, czy inżynierii).

b) Współpraca regionalna

Projekt 4: Rozwijanie idei Trójkąta Lubelskiego w kierunku bardziej sformalizowanej współpracy, obejmującej koordynację działań w polityce regionalnej, gospodarce i obronności. Utworzenie biura koordynacyjnego Trójkąta Lubelskiego, które zajmie się realizacją wspólnych projektów strategicznych.

c) Odbudowa Ukrainy

Projekt 5: Optymalizacja działań Polski wspierających korzystne zakończenie wojny na Ukrainie. Wzrost zaangażowania polskiej dyplomacji w negocjacje europejskie i transatlantyckie dotyczące wstrzymania lub zakończenia wojny. Reprezentowanie interesów geopolitycznych Polski i Europy Środkowo-Wschodniej, zwłaszcza w kontekście zagrożenia ze strony Rosji. Wzmacnianie propozycji ukraińskich, o ile korespondują z zagadnieniami bezpieczeństwa strategicznego Polski i regionu.

Projekt 6: Stworzenie wspólnego funduszu inwestycyjnego na odbudowę Ukrainy po wojnie, finansującego projekty infrastrukturalne, energetyczne i technologiczne. Finansowanie przedsięwzięć odbudowy z funduszu powinno być dedykowane działaniom prowadzonym przez polskich przedsiębiorców na Ukrainie. W ramach funduszu może dojść do budowy wspólnych instytucji ds. odbudowy (finansowe narzędzia, zarządzanie procesem) oraz usprawnianie przebiegu procesu biurokratycznego. W związku z procesem odbudowy Ukrainy powinno mieć miejsce poprawienie infrastruktury transportowej między oboma krajami oraz jej integracja z polską siecią kolei i dróg.

Projekt 7: Rozwijanie projektów odbudowy Ukrainy, w tym rekonstrukcji miast, szpitali i szkół powinno mieć miejsce przy współudziale organizacji pozarządowych z Polski i Ukrainy. Polskie instytucje finansujące III sektor powinny zawiązać partnerstwo z analogicznymi instytucjami w Ukrainie i w ramach tego tworzyć partycypację społeczną w projektach dotyczących odbudowy.

d) Energetyka i surowce

Projekt 8: Dywersyfikacja źródeł energii w oparciu o źródła obu krajów. Sytuacja w obszarze energetyki jest niezwykle skomplikowana na czas wojny. Polska powinna wspierać Ukrainę poprzez zapewnienie jej dostaw energii elektrycznej celem odciążenia nadwyrężonego systemu. Jednocześnie należy wynegocjować możliwości zakupu energii z Ukrainy po stabilizacji jej systemu, gdyż będzie ona tańsza niż źródła polskie obciążone podatkami ekologicznymi UE. Dlatego ważne jest rozwijanie interkonektorów gazowych i energetycznych. Jednocześnie należy negocjować i podpisać umowy na dostawę energii z Ukrainy w przyszłości.

e) Rolnictwo

Projekt 9: Ochrona rynku polskiego: należy dążyć do ustalenia korzystnych dla obu stron zasad współpracy gospodarczej w zakresie płodów rolnych, przewidujących jednocześnie ochronę polskich producentów żywności przed nieporównywalnie większymi przedsiębiorstwami ukraińskimi.

Bezpieczeństwo

Projekt 10: Wypracowanie wspólnych strategii wobec zagrożeń ze strony Rosji, takich jak dezinformacja, wojna hybrydowa i militarne prowokacje.

Projekt 11: Wzmocnienie koordynacji w ramach NATO (w tym szkolenia wojskowe i rozbudowa infrastruktury obronnej). Rozwijanie regionalnych strategii obronnych (np. organizowanie regularnych ćwiczeń wojskowych z udziałem NATO, Polski i Ukrainy).

Projekt 12: Wojna a cyberbezpieczeństwo i rewolucja pola walki: zacieśnienie współpracy obronnej z Ukrainą, w tym w dziedzinie AI i bezpieczeństwa cyfrowego. Uruchomienie nowych inicjatyw mających na celu zacieśnienie współpracy w tych obszarach pomiędzy polskimi i ukraińskimi uczelniami oraz wiodącymi firmami. Stworzenie instytucji zajmującej się monitorowaniem cyberzagrożeń, ochroną infrastruktury krytycznej i wspólnym reagowaniem na cyberataki. Szkolenie specjalistów ds. cyberbezpieczeństwa z obu krajów oraz organizowanie międzynarodowych ćwiczeń symulacyjnych. Realizacja wspólnych projektów polsko-ukraińskich dotyczących zaawansowanej współpracy w obszarze cyberbezpieczeństwa, w tym na polu obrony przeciw rosyjskim atakom, dezinformacji i propagandzie. Nawiązanie ściślejszej współpracy polskich Wojsk Obrony Cyberprzestrzeni z ukraińskimi odpowiednikami. Strefę tę powinny wspierać rozwijane *start-up-y* w Polsce i na Ukrainie oraz wspólne klastry nowych technologii. Należy wykorzystać możliwości, które tworzy wojna w zakresie kreowania innowacji w tym obszarze oraz transferować takie rozwiązania na polski grunt. Dlatego postuluje się utworzenie polsko-ukraińskiej instytucji wspierającej rozwój nowoczesnych technologii, w tym *startup-ów* z obszarów IT i sztucznej inteligencji.

Projekt 13: Uruchomienie wspólnych projektów w zakresie przemysłu obronnego (z uwzględnieniem ograniczeń wynikających z udziału Polski w NATO), w szczególności w obszarach, gdzie jedna ze stron posiada przewagi technologiczne i można osiągnąć efekt synergii (np. mocno rozbudowany przemysł raketowy w Ukrainie a niewielki zakres tych kompetencji w Polsce; kompetencje technologiczne w obsłudze sprzętu zachodniej produkcji w Polsce a brak tych kompetencji na Ukrainie), eliminując deficyty. Niezbędna jest organizacja programów wspierających transfer technologii i wymianę wiedzy między polskimi i ukraińskimi ośrodkami badawczo-rozwojowymi. Współpraca polsko-ukraińska w zakresie produkcji dronów ma duży potencjał⁶⁰. Trzeba implementować ukraińskie doświadczenia na polski grunt, dbać o transfer *know-how* i technologii pozyskanych podczas wojny do polskiego przemysłu obronnego oraz polskiej armii⁶¹.

Projekt 14: Rozbudowa LITPOLUKRBRIG, wzmocnienie roli i poszerzenie zadań wspólnej brygady wojskowej o działania w zakresie misji stabilizacyjnych oraz reagowania na zagrożenia hybrydowe, wzajemnego szkolenia (w szczególności bojowego na rzecz nowo mobilizowanych żołnierzy ukraińskich oraz zwrotnie: dla implementacji nowinek z frontu do armii Litwy i Polski).

Projekt 15: Wzmocnienie ochrony granic, np. realizacja wspólnych inwestycji w systemy monitoringu granicznego oraz szkolenie służb granicznych w zakresie nowoczesnych technologii ochrony.

⁶⁰ Karwowski: *Mariaż zbrojeniówki polskiej i ukraińskiej ma potencjał*, <https://biznesalert.pl/raport-fundacja-pulaskiego-zbrojeniowka-polska-ukrainska-wspolpraca-drony-bezpieczenstwo/> (dostęp: 02.12.2024).

⁶¹ Przykładem potencjału takiej współpracy są ukraińskie drony, które mogłyby być produkowane w Polsce z wykorzystaniem patentów ukraińskich w celu monitorowania i ochrony obiektów na morzu, np. podwodnych kabli. Zob.: *Ukraina ma nowy model podwodnego drona. Czym jest MAGURA V5?*, <https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C1601562%2CUkraina-ma-nowy-model-podwodnego-drona-czym-jest-magura-v5.html> (dostęp: 15.12.2024); *Ukraiński podwodny dron kamikaze „Mariczka”*, <https://okretypodwodne.edu.pl/ukrainski-podwodny-dron-kamikaze-mariczka/> (dostęp: 15.12.2024).

PODSUMOWANIE

Ogólne wnioski

Polskie Ministerstwo Spraw Zagranicznych lub inna instytucja powinna opracować formalny dokument strategii dyplomacji publicznej Polski, obejmujący w szczególności relacje polsko-ukraińskie, w tym w obszarze polityki pamięci. W czasie wojny wzrosło zwłaszcza na Ukrainie zainteresowanie wspólnymi dziejami w ramach I Rzeczypospolitej, a także trudnymi tematami, takimi jak rzeź wołyńska i należy to wykorzystać. Trzeba rozwijać świadomość wspólnych dziejów i ich pozytywnych aspektów, a także otwarcie komunikować swoje oczekiwania co do np. ekshumacji ofiar rzezi. Ten dokument powinien w sposób prosty i przejrzysty prezentować cele polskiej dyplomacji publicznej wobec Ukrainy, tak by mogły na nim się oprzeć zarówno instytucje, jak i zainteresowani tematem obywatele. Powinien wskazywać kierunki pożądanych działań, wskazywać na ważne obszary i szanse, a także uwrażliwiać na trudne tematy i podawać propozycje działań sprzyjających ich rozwiązaniu.

Polska powinna w relacjach z Ukrainą zdecydowanie bardziej uwzględniać swoje interesy, stosując zasady transakcyjności i symetrycznego partnerstwa, a jednocześnie dostosować sposób komunikacji ze stroną ukraińską do jej sposobu funkcjonowania w polityce. Władze Rzeczypospolitej powinny – na obecnym etapie – odejść od dotychczasowej bezwarunkowości w działaniach na rzecz Ukrainy.

Wyjście ze strefy komfortu i oparcie działań na prawdzie, zarówno w kwestiach historycznych, jak i gospodarczych, przyspieszy zacieśnienie współpracy korzystne dla obu narodów i państw.

Fakt i sposób popierania przez Polskę wejścia Ukrainy w struktury UE powinny być poprzedzone rzetelnymi analizami, w tym jego ekonomicznych skutków. Niezależnie od powyższego, niezbędne jest zreformowanie systemu instytucji i wprowadzenie państwa prawa na Ukrainie, w szczególności poprzez likwidację lub co najmniej ograniczenie korupcji i „pogoni za rentą polityczną” (*political rent seeking*).

Korzyści ze współpracy Polski i Ukrainy

Współpraca Polski i Ukrainy w czasie trwającej wojny przyniosła i nadal przynosi korzyści, zwłaszcza Ukrainie. Dla Polski największa korzyść polega na tym, że walcząca Ukraina stanowi bufor dla rosyjskiej agresji. Polscy wolontariusze (np. medycy) zdobywają cenne umiejętności i wiedzę z medycyny pola walki, którą przekazują potem m.in. polskim żołnierzom.

Rozwój tej współpracy po wojnie może przynieść wiele korzyści obu krajom na różnych płaszczyznach – gospodarczej, politycznej, społecznej, czy kulturalnej. Zdecydowanie korzystniejsza będzie współpraca niż rywalizacja, do tego jednak potrzebna jest wola

dwóch stron. Należy uważnie obserwować działania strony ukraińskiej, aktualnie skłaniającej się raczej do rywalizacji niż współpracy gospodarczej i starać się ją przekonać, że jednak lepsza w jej sytuacji jest współpraca z Polską jako najbliższym sąsiadem.

Intensyfikacja wymiany handlowej między Polską a Ukrainą zwiększa obroty gospodarcze, a także sprzyja inwestycjom transgranicznym. Polska jest jednym z najważniejszych partnerów handlowych Ukrainy, a ukraińskie firmy coraz częściej inwestują w Polsce. Wspólne projekty infrastrukturalne, takie jak rozwój połączeń transportowych (kolejowych, drogowych) i energetycznych, przyczyniają się do zwiększenia wzajemnej dostępności rynków oraz integracji regionów przygranicznych. Polska stanowi bramę do UE dla ukraińskich przedsiębiorstw, oferując *know-how*, technologie i wsparcie instytucjonalne. Jednocześnie pojawiają się konflikty związane z branżą transportową i wchodzeniem ukraińskich produktów rolnych praktycznie bez kontroli na polski rynek. Nie należy ich lekceważyć, ale starać się na bieżąco rozwiązywać ze zrozumieniem potrzeb ukraińskich, ale przede wszystkim z poszanowaniem polskich interesów. Należy także obserwować działania ukraińskich oligarchów wchodzących na polski rynek i wykupujących polskie przedsiębiorstwa.

W obliczu konfliktu rosyjsko-ukraińskiego Polska od początku wspiera Ukrainę na arenie międzynarodowej, promując jej interesy w NATO i UE, co nie zawsze spotykało się z należnym rewanżem ze strony Ukrainy... Kooperacja Polski i Ukrainy potencjalnie wzmacnia stabilność w regionie Europy Środkowo-Wschodniej i przyczynia się do zwiększenia bezpieczeństwa strategicznego. Polska jako członek UE odgrywa kluczową rolę w promowaniu aspiracji Ukrainy do integracji z UE, co powinno zwiększać stabilność polityczną i gospodarczą regionu.

Współpraca w zakresie edukacji, programów wymiany młodzieży, a także projektów kulturalnych buduje wzajemne zrozumienie i więzi między narodami. Wielu Ukraińców pracuje w Polsce, co przyczynia się do wypełniania luk na polskim rynku pracy, a jednocześnie zapewnia źródło dochodów dla ukraińskich rodzin.

Polska udziela pomocy humanitarnej i wojskowej Ukrainie, co powinno wzmacniać budowę dobrych relacji i rzeczywiście skutkuje wdzięcznością żołnierzy frontowych, którzy otrzymują sprzęt od polskich wolontariuszy. Jednocześnie władze Ukrainy i wielu Ukraińców nie zauważają lub lekceważą polskie uwarunkowania (np. gospodarcze, geopolityczne), co powoduje obniżenie zaufania i wzrost obustronnej niechęci. Należy też zauważyć narastające i na Ukrainie, i w Polsce zmęczenie wojną, w Polsce zmęczenie pomaganiem uchodźcom. Nie można lekceważyć działań propagandy i dezinformacji rosyjskiej, dążącej do skłócenia Polaków i Ukraińców.

Oba kraje mają wspólną historię i dziedzictwo kulturowe, które można wykorzystać także do promowania współpracy kulturalnej, turystyki i wzmacniania tożsamości

regionalnej. Rozwój relacji umożliwia otwarty dialog na temat trudnych kwestii historycznych, co sprzyja pojednaniu i budowaniu przyszłości opartej na wzajemnym szacunku.

Współpraca w dziedzinie energetyki, w tym w zakresie gazu, energii odnawialnej i elektryczności, pomaga obu krajom uniezależnić się od dostaw z Rosji. Projekty takie jak budowa gazociągów i modernizacja sieci energetycznych wzmacniają bezpieczeństwo energetyczne tych państw.

Rozwój współpracy Polski i Ukrainy w przyszłości stanowi korzyść nie tylko dla obu państw, ale i dla całego regionu. Wspólne działania w sferze gospodarki, bezpieczeństwa i kultury przyczyniają się do budowy stabilnej i zintegrowanej Europy Środkowo-Wschodniej. Ukraina jeszcze długo po nawet pomyślnym dla niej zakończeniu wojny będzie wymagała dużego wsparcia w odbudowie, którą znacząco może utrudniać korupcja, obecna tam nawet w czasie wojny, co należy brać pod uwagę.

Główne korzyści dla Polski z rozwoju dwustronnej współpracy obejmują m.in.:

- rozszerzenie rynków zbytu, inwestycji i korytarzy transportowych;
- wzmocnienie pozycji międzynarodowej Polski, zwiększenie stabilności w regionie, zwiększenie roli Polski w UE i NATO;
- wypełnianie zapotrzebowania na siłę roboczą na rynku pracy, wpływy finansowe z pracy migrantów, zwiększenie populacji płatników podatków w Polsce, integracja społeczna i pozostanie na stałe w Polsce części uchodźców wojennych i migrantów ekonomicznych;
- bezpieczeństwo energetyczne (połączone z dywersyfikacją źródeł energii), korytarze energetyczne (rozbudowa infrastruktury przesyłowej między Polską a Ukrainą, zwiększająca stabilność dostaw energii w regionie);
- łatwiejszy dostęp do polskich zabytków na terenie Ukrainy, wzbogacenie kultury;
- tworzenie bufora bezpieczeństwa dla Polski, strategiczne partnerstwo;
- dostęp do nowych technologii wojskowych wypracowanych przez Ukrainę.

Jednak warunkiem tej współpracy jest świadome prowadzenie polityki przez Polskę z uwzględnieniem uwarunkowań Ukrainy i twardego języka w dyplomacji, jaki Ukraina rozumie i sama stosuje oraz niewycofywanie się przez Polskę i jasne komunikowanie oczekiwań w kwestiach historycznych.

Rozwój współpracy Ukrainy z Polską już teraz przynosi Ukrainie liczne korzyści na płaszczyźnie gospodarczej, politycznej, społecznej i kulturalnej.

Istotne korzyści dla Ukrainy to m.in.:

- dostęp do rynków Unii Europejskiej;
- wsparcie na arenie międzynarodowej i wzmocnienie bezpieczeństwa;
- poparcie dla reform;
- wsparcie dla uchodźców i migrantów, rozwój rynku pracy;

- edukacja i wymiana młodzieży;
- dywersyfikacja dostaw energii;
- ochrona dziedzictwa kulturowego;
- pomoc humanitarna i wojskowa (sprzęt i uzbrojenie);
- wsparcie dla aspiracji do NATO i UE oraz budowanie sojuszy regionalnych.

Współpraca z Polską otwiera Ukrainie drogę do modernizacji, integracji z Zachodem i budowy stabilnego, silnego państwa.

Biorąc pod uwagę wciąż trwającą wojnę rosyjsko-ukraińską oraz obecne szybkie tempo zmian geopolitycznych, korzystanie z tej strategii powinno być dostosowane do aktualnych warunków. Podczas opracowywania tego dokumentu uwzględniono uwarunkowania z drugiej połowy 2024 roku.

Należy dążyć do poprawy stosunków polsko-ukraińskich (również na poziomie rządów) poprzez działania na wielu polach i poziomach. Bardzo istotne są wysiłki podejmowane oddolnie przez pojedynczych Polaków i Ukraińców, przez fundacje i stowarzyszenia obu krajów oraz wspólne, które widzą potrzebę rozwijania współpracy między naszymi narodami i państwami. Także do nich kierujemy tę propozycję strategii. Starajmy się wzajemnie poznawać, rozmawiajmy nawet na trudne tematy spokojnie i rzeczowo, upowszechniajmy rzetelne informacje, okazujmy wsparcie na miarę swoich możliwości Ukraińcom walczącym na froncie, żyjącym pod ostrzałami i tym w Polsce, którzy swoje dzieci posłali do polskich szkół i tu chcą żyć i pracować.

Niniejsza strategia stanowi głos w dyskusji wyrażony przez autorów. Mamy nadzieję, że będzie on ważnym źródłem refleksji dla osób zajmujących się kwestiami współpracy polsko-ukraińskiej.

AUTORZY

dr Jacek Orzeł

Jacek Orzeł jest doktorem nauk ekonomicznych Szkoły Głównej Handlowej. Ukończył również informatykę na Uniwersytecie Warszawskim oraz studia podyplomowe bankowości, MBA, a także program Top Public Executive Krajowej Szkoły Administracji Publicznej oraz IESE Uniwersytetu Navarry. Przez całe życie zawodowe zajmuje się różnymi aspektami zarządzania i ekonomii, bezpieczeństwa i ryzyka, w tym zarządzaniem strategicznym. Ekspert ENISA w zakresie ochrony danych osobowych, ekspert w zakresie zarządzania ryzykiem i bezpieczeństwem (w tym cyberbezpieczeństwem), ekspert w zakresie bezpieczeństwa informacji niejawnych i ochrony danych osobowych, audytor wewnętrzny. Opublikował książkę oraz jest autorem publikacji naukowych i popularno-naukowych.

Obecnie pracuje w Policji, a wcześniej pracował m.in. w: ZUT RS NOT Sp. z o.o., NCBR, MFiPR, MiiR, MR, GUS, INVEST-BANK S.A., NBP i PFRON.

Halina Świrska

Magister historii filozofii ATK (obecnie UKSW), ukończyła także Studium Chrześcijańskiego Wschodu, współpracuje z Fundacją Reduta Dobrego Imienia – Polska Liga przeciw Zniesławieniom, która działa w obszarze polityki pamięci, w tym szczególnie przeciw fałszywemu i krzywdzącemu sformułowaniu “polskie obozy zagłady” oraz obciążaniu Polaków odpowiedzialnością za Holokaust. Pracuje jako redaktor odpowiedzialny miesięcznika “Słowo wśród nas”, dla którego przeprowadziła szereg wywiadów m.in. z polskimi i ukraińskimi wolontariuszami i żołnierzami broniącymi Ukrainy. Zajmuje się także ikonografią chrześcijańskiego Wschodu i Zachodu.

Michał Szcześniewski

Dziennikarz specjalizujący się w tematyce międzynarodowej ze szczególnym uwzględnieniem Europy Środkowo-Wschodniej i regionu Bałtyku. Współautor publikacji eksperckich w think-tanku Instytut Nowej Europy. Tłumacz i ekspert prostego języka dla biznesu, mediów oraz środowisk eksperckich.

Paweł Marek Kurtyka, EMBA

z zawodu architekt i manager. Absolwent Wydziału Architektury Politechniki Krakowskiej (mgr inż. arch), Wydziału Historycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego (mgr) oraz studiów MBA Szkoły Głównej Handlowej. Specjalizuje się w projektowaniu urbanistycznym oraz projektowaniu specjalnym dla celów obronności, bezpieczeństwa państwa i potrzeb Sił Zbrojnych RP. Od 2022 r. pełni funkcję Prezesa Zarządu AMW Invest sp. z o.o., wcześniej w latach 2019 -2022 r. sprawował funkcję Wiceprezesa Zarządu Spółki. Autor dwóch strategii rozwoju Spółki, w tym jednej, wykonanej ze 100% rezultatem, zakładającej budowę od zera zdolności do realizacji przez Spółkę złożonych projektów budowlanych na rzecz Sił Zbrojnych RP, wiążących się z budową infrastruktury do obsługi nowoczesnych systemów uzbrojenia oraz drugiej będącej w realizacji. Doświadczenie zdobywał jako przedsiębiorca prowadząc działalność gospodarczą w zakresie projektowania architektonicznego, analizy rynku nieruchomości oraz zarządzania nieruchomościami. Pełnił również funkcję Kierownika Działu Projektowo-Inwestycyjnego Muzeum Jana Pawła II i Prymasa Wyszyńskiego w Warszawie. W zakresie nadzoru korporacyjnego pełnił funkcję Przewodniczącego Rady Nadzorczej Agencji Mienia Wojskowego oraz członka rad nadzorczych PGE Baltica oraz MS TFI S.A. Posiada zdany egzamin dla kandydatów na członków rad nadzorczych spółek Skarbu Państwa oraz uprawnienia do projektowania i kierowania robotami budowlanymi bez ograniczeń.. Członek kapituły Nagrody „Kustosz Pamięci Narodowej”. Od 2010 r. działa w sektorze organizacji pozarządowych: Fundator i Prezes Zarządu Fundacji im. Janusza Kurtyki, założyciel, w latach 2010-2014 Prezes, Stowarzyszenia Studenci dla Rzeczypospolitej. Współorganizator Forum „Wspólnie dla Przyszłości” oraz cyklu konferencji poświęconych aktualnej sytuacji Państwa Polskiego. Odznaczony w dniu 1 marca 2019 roku przez Prezydenta RP Brązowym Krzyżem Zasługi za zasługi w działalności na rzecz upamiętniania historii Polski i propagowanie wiedzy o Żołnierzach Wyklętych.

Dr Damian Bębnowski

historyk i ekonomista. Pracownik Katedry Historii Ekonomii Uniwersytetu Łódzkiego. Były Wiceprezes ds. promocji Oddziału Łódzkiego Stowarzyszenia Studenci dla Rzeczypospolitej. Wiceprezes Zarządu Fundacji im. Janusza Kurtyki (w latach 2015–2018 również Sekretarz Zarządu). Główne zainteresowania naukowe: najnowsza historia Polski i świata (XIX–XXI wiek), historia gospodarcza, ekonomia instytucjonalna, myśl polityczna i społeczno-ekonomiczna, teoria i metodologia nauk humanistycznych i społecznych. Stypendysta MNiSW, DAAD, Fundacji Kościuszkowskiej (jako visiting scholar w Harriman Institute, Columbia University) oraz laureat kilku stypendiów i nagród za osiągnięcia naukowe. Realizował granty (m.in. MNiSW, NIW–CRSO, MHP, MSZ) oraz staże naukowe (m.in. PROM NAWA, IDUB–UNIC). Prowadził badania w USA (Columbia, Harvard) i Niemczech (JLU Giessen, Humboldt, Regensburg, RUB Bochum). Wykładowca historii gospodarczej na Zhengzhou University w Chinach (2021/2022).

Autor publikacji naukowych, w tym książki *The Importance of Constitutional Rules and Property Rights: The German Economy in 1990–2015* (Peter Lang Verlag, Berlin 2022), wyróżnionej przez Polskie Towarzystwo Historii Gospodarczej w Konkursie o Nagrodę im. Franciszka Bujaka za najlepszą książkę z zakresu historii gospodarczej i społecznej (2024). Członek Polskiego Towarzystwa Historii Gospodarczej. Współpracuje z Centrum Naukowym Ratzingerianum UMK w Toruniu. Odznaczony Medalem „Pro Patria” (2023).

Konsultant: dr Oleksii Lionchuk

Ukończył studia magisterskie na kierunku historia w Państwowym Uniwersytecie Humanistycznym w Równem. Przez 7 lat pracował na Ukrainie jako nauczyciel historii, filozofii i politologii w szkołach podstawowych i podyplomowych. Od 2014 r. był doktorantem w Instytucie Historii Uniwersytetu Jagiellońskiego. Jego zainteresowaniami badawczymi są kształtowanie społeczeństwa obywatelskiego, relacje polsko – ukraińskie w XX wieku, historia Europy Środkowej i Wschodniej oraz geopolityka. Pod kierunkiem promotora dr. hab. Piotra Mikietyńskiego napisał rozprawę doktorską: *Społeczeństwo obywatelskie w Polsce i Ukrainie (1989 – 2010) – studium społeczno-polityczne*.

Szkoła Past and Future – „Kierunek: Ukraina!”

Program kursu

realizowanego przez Fundację im. Janusza Kurtyki w Warszawie

Program studiów

Kurs obejmował zajęcia merytoryczne prowadzone w formie wykładów, konwersatoriów oraz warsztatów. Wykłady jako klasyczna forma zajęć akademickich służyły przekazaniu rzetelnej wiedzy na wysokim poziomie merytorycznym. Zajęcia konwersatoryjne opierały się na pracy w małych grupach, co miało służyć wymianie myśli oraz konstruktywnej dyskusji. Słuchacze wykorzystywali materiały udostępnione przez wykładowcę, przede wszystkim dzięki metodzie *close reading*. Celem warsztatów miała być indywidualna lub grupowa praca nad niewielkim zadaniem projektowym pod kierunkiem prowadzącego zajęcia. Na zakończenie cyklu zajęć w ramach niektórych przedmiotów słuchacze pod kierunkiem prowadzącego przygotowywali analizę SWOT, oscylującą wokół problematyki danych zajęć, ukierunkowując ją na ogólną tematykę kursu. Wypracowane wnioski z każdego przedmiotu stanowiły punkt wyjścia dla opracowania niniejszej strategii, która zwieńczyła cały kurs.

Przedmiot	Rodzaj i liczba zajęć (1 zajęcia = 3x45 min.)		
	1 zjazd = 2 dni (sb i ndz) = 2 x 3 zajęcia = 6 zajęć		
	9 zjazdów = 54 zajęcia		
	Wykład	Konwersatorium	Warsztaty
MODUŁ I: Forma wiedzy, rozwiązywania problemów i tworzenia strategii			
Współczesna polityka historyczna Polski <i>prof. Marek Kornat</i>	1	1	
Polityka historyczna Ukrainy <i>dr Damian K. Markowski</i>	1	1	
Polityka historyczna współczesnej Rosji	1	1	

<i>dr hab. Witold Wasilewski</i>			
Trauma i pamięć w relacjach Polaków, Ukraińców i Rosjan <i>dr Małgorzata Wosińska</i>		2	
Problem ekshumacji w relacjach polsko-ukraińskich <i>prof. Krzysztof Szwagrzyk</i>	1		
Reparacje powojenne. Doświadczenia Polski i Ukrainy <i>prof. Konrad Wnęk</i>	2	1	
Polityka zagraniczna Polski po 1989 r. <i>prof. Dariusz Jeziorny</i>	1	1	
Polityka zagraniczna Ukrainy po 1991 r. <i>prof. Marek Figura</i>	1	1	
Geopolityka w obszarze postsowieckim <i>Grzegorz Kuczyński</i>	1		
System gospodarczy bloku wschodniego i ścieżki transformacji <i>dr Damian Bębnowski</i>	1		
MODUŁ II: Forma umiejętności i komunikacji			
Rosyjska		1	2

dezinformacja w obszarze relacji polsko-ukraińskich <i>dr Michał Sadłowski</i>			
Komunikacja kryzysowa w czasie wojny – doświadczenia Ukrainy i Polski po 2022 r. <i>Michał Bruszewski</i>		1	2
Ochrona miejsc pamięci w warunkach pokoju i wojny <i>dr Dominika Uczkiewicz</i>	1	1	
Media i komunikowanie pamięci <i>prof. Krzysztof Malicki</i>		1	1
Praktyka dyplomacji publicznej Polski <i>Hanna Radziejowska</i>		2	1
Praktyka dyplomacji publicznej Ukrainy <i>dr Piotr Olechowski</i>		2	1
Nowoczesne technologie w odkrywaniu historii <i>Magdalena Hajduk</i>		1	2

Polityka pamięci jako soft power. Wyzwania dla Polski <i>dr Przemysław Łukasik</i>		1	2
RAZEM:	11	18	11
	40		

Szkoła i niniejsza strategia zostały zrealizowane w ramach projektu *Formy wzrostu. Zwiększenie aktywności społecznej w ramach Szkoły Past and Future: Kierunek Ukraina!* **Współfinansowano ze środków Narodowego Instytutu Wolności - Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego** w ramach Rządowego Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021-2030.